

LÜÜDILAINEN

LYYDILÄISEN SEURAN
VUOSIJULKAISU 2015

Lugijale

Lüüdilaine on Lyydiläisen Seuran vuosijulkaisu. Sen ensimmäinen numero ilmestyi vuonna 2005.

Lyydiläinen Seura (Lüüdilaine Siebr) ry perustettiin Helsingissä 1. joulukuuta 1998 uhanalaisen lyydin kielen ja lyydiläisen kulttuurin tukemiseksi. Seura jatkaa lyydin kielen tutkijoiden Juho Kujolan ja Pertti Virtarannan elämäntyötä ja uudistaa suomalaisten yhdysseiteitä lyydiläisalueeseen, jonka kulttuurista merkitystä ovat korostaneet Martti Haavio, Yrjö Jylhä, Viljo Nissilä, Olavi Paavolainen, Lauri Simonsuuri, Aimo Turunen ja monet muut kulttuurivaikuttajat.

Seuran toimintamuotoja ovat lyydiläisten ja suomalaisten kulttuurivaihdon järjestäminen, lyydin kielen opetuksen tukeminen ja kehittäminen, lyydiläisen kulttuurin säilyttäminen ja kehittäminen, lyydiläisten tunnetuksi tekeminen Suomessa ja sen ulkopuolella, julkaistoiminta, kulttuurimatkat lyydiläisalueelle ym.

Lyydiläiseen Seuraan kuuluu mm. lyydiläissyntyisiä Suomen kansalaisia, ja toiveena on saada jäseniä ja tukijoita myös Ruotsista, jossa asuu lyydiläisjuurisia ihmisiä. Heiltä akateemikko Pertti Virtaranta keräsi arvokasta aineistoa tutkimuksiinsa.

Lüüdilaine-lehti on silta yli unohduksen hetteikön, silta eri alueilla ja eri maissa asuvien lyydiläisten ja heidän ystäviensä välillä. Julkaisussa on eriaiheisia osastoja, joihin kuka tahansa voi lähettää kirjoituksia.

LÜÜDILAIN

Lüüdiläisen Siebran vuosilehti
Päätoimitaja: Purmonen Veikko

Toimituskunta:
Hakalan Herman (Siebran piämiez')
Kellner Šan'uu ja Bardan Nikoi (čomenduz)
Obraman Fed'uun Miikul (lüüdän azijantundij)
Purmonen Veikko (piätoimitaj)

Toimituksen adres:
Unioninkatu 39 B 23, 00170 Helsinki
Elektropošt: veikko.purmonen@welho.com

Materialad ottaze vastaha ja paindaze lüüdikiš, suomeks ja venäks. Suaduid materialuud ei panguu cenzuran alle eik ankuu tagazehe, ku azijas ei olnu paginad eriže. Vuoz'lehtken toimituz pidab oiktusen lüheta ja toimitada kiritusiid.

LÜÜDILAIN

Lyydiläinen Seura ry:n vuosijulkaisu
Päätoimittaja: Veikko Purmonen

Toimituskunta:
Herman Hakala (Seuran puheenjohtaja)
Alexandra Kellner ja Niko Partanen
(taitto ja graafinen suunnittelu)
Miikul Pahomov (aineistoasiantuntija)
Veikko Purmonen (päätoimittaja)

Toimituksen osoite:
Unioninkatu 39 B 23, 00170 Helsinki
Sähköposti: veikko.purmonen@welho.com

Aineistoa otetaan vastaan ja julkaistaan lyydiksi, suomeksi ja venäjäksi. Lähetettyjä kirjoituksia ei sensuroida eikä palauteta, ellei toisin ole sovittu. Toimituksella on oikeus lyhentää ja toimittaa kirjoituksia.

Painandkoht ja -aig / Painopaikka ja -aika:
Karprint, 2015
ISSN: 1796-7384

SÜDAMUZ

AIGAN ALDOL

- 4 KIŽIN MUSEOSAAREN JUHLA
- VEIKKO PURMONEN

KIEL' JA RAHVAZ

- 8 LYYDIN KIELEN ELVYTYKSEN NY-
KYTILANNE
- HERMAN HAKALA
- 12 LYYDIN KIELEN NYKYTILANNE JA
KEHITYS
- MIIKUL PAHOMOV

RUNOKAŠŠAL'

- 20 AIKAKÄSITYS LYYDILÄISESSÄ TAI-
DERUNOUDESSA
- NATALIA ČIKINA
- 24 ДЕТСТВО В ЯКОВЛЕВСКОМ
LAPSUAIG AGVHES
- GALAŠEVAN-SEMENOVAN
NINA

D'UMALČUPP

- 26 KIRKKOSLAAVIN VAIKUTUKSESTA
LYYDIN KIELEEN
- SIMONAS NOREIKIS

LÜÜDIMUA

- 30 ЕЧНО-ХАНКЕ LOI ETNOKULTTUU-
RIKESKUSTEN VERKOSTON KARJA-
LAAN
- MARKKU NIEMINEN
- 33 ДЕРЕВНЯ ЯКОВЛЕВСКОЕ
МИХАЙЛОВСКОГО СЕЛЬСКОГО
ПОСЕЛЕНИЯ / AGVEN – KUUJÄR-
VEN LYYDILÄISKYLÄ
- НИНА ГАЛАШЕВА
(СЕМЕНОВА)

- 36 ELOKUINEN RETKI KUUJÄRVELLE
12–13.8.2014

- MARJATTA MÄKINEN

- 40 KUINKA KUJÄRVEN KIRKKOON
SAATIIN KELLO
- ANSSI HEIKKILÄ

RAHVAHAN ARDEHED

- 42 YRTIT JA NAAPURIAPU PARHAAT
LÄÄKÄRIT
- REETTA AHOLA JA MARIA
SUUTALA

UUDIŽED

- 46 YLIDIKONI MIKAEL KRIISIN
1920-2014
- ISÄ VEIKKO PURMONEN
- 47 LYYDILÄISEN SEURAN MATKA
18.–22.7.2015 KUJÄRVELLE
AUNUKSEN KARJALAAN
- EEVA-LIISA LAAKSO
- 50 СЕМЕЙНЫЙ КОНКУРС «ОМА РАН-
ДАИНЕ»
- ОЛЬГА ЗАХАРОВА
- 52 20 VUOTTA TÄYTTÄNYT LYYDI-
LÄISTEN LIPPU VIRALLISTETTIIN
KUJÄRVELLÄ
- 53 PÜHÄRVEN D'UURED -
«СВЯТОЗЕРСКИЕ КОПНИ»
- ZAKUN OL'OI (PÜHÄRVI)
- 54 KARJALAN KIELEN SEURA ON
TOIMINUT JO 20 VUOTTA
- PERTTI LAMPI

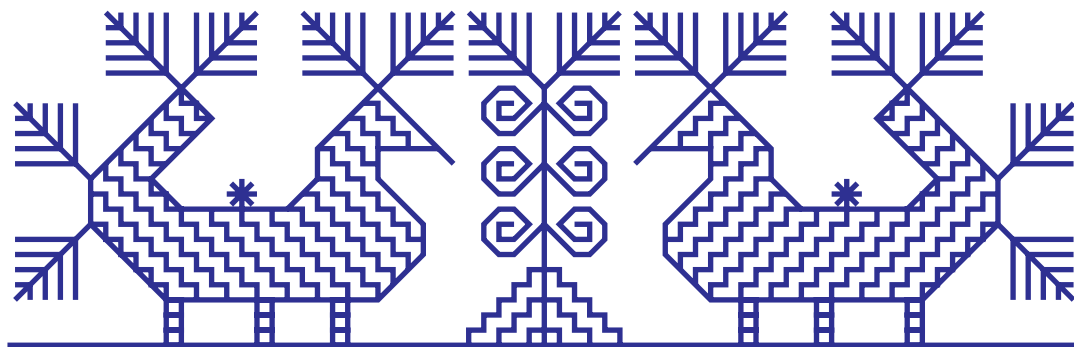
OPASTU LÜÜDIKŠ

- 56 ОСНОВЫ ОРФОГРАФИИ
ОБЩЕЛЮДИКОВСКОГО ЯЗЫКА
- МИЙКУЛ ПАХОМОВ
- 60 HAVAINTOKUVIEN KÄYTTÄMINEN
KIELEN OPETUKSESSA
- OLLI HEINÄNEN

Etukannessa - Kuujärven kirkossa. Valokuvaaja Herman Hakala.

Takakannessa - Agvehen tsasounan ulko- ja sisäkuvat.

Agvehen kylän tsasouna mainittiin jo v. 1845 Kuujärven seurakunnan asiapapereissa, ja se oli pyhitetty Ristin ylentämiseksi. Ristin ylentämisen juhla – lyydiksi Sviižuu – oli Agvehen kyläpraasniekka, joka vietettiin vuosittain 14.9.(27.9.). 1930-luvulla jumalanpalvelukset kiellettiin, minkä jälkeen tsasouna käytettiin mm. viljavarastona. Jumalanpalveluselämän elvyttämiseksi Lyydiläisellä Seuralla oli tarkoitus kunnostaa ja siirtää tsasounan rakennus Kuujärven keskuskylään, mutta 1990-luvun lopussa Agvehen tsasouna tuhoutui tulipalossa. Teksti: Miikul Pahomov. Kuvat: Aavikko ja Borg, 1942 (SA-kuva).

KIŽIN MUSEOSAAREN JUHLA

Armaz lugij,

Vuosi 2014 on ollut Kižin museosaaren merkittävä juhlavuosi: on kulunut 300 vuotta maineikkaan Kristuksen kirkastumisen kirkon valmistumisesta. Kyseinen kirkko ja sen haapapaanusta rakennetut 22 kupolia ovat karjalaisen arkkitehtuurin ja puurakennustaidon mestarinäyte. Rakennuksen pystyttämiseen ei ole käytetty ainoatakaan rautanaulaa.

Tämä museosaaren merkittävin nähtävyys on ollut suljettuna kunnostustöiden johdosta vuodesta 1980 lähtien. Korjausten arvioidaan valmistuvan vuoteen 2018 mennessä. Työn hitaan etenemisen kerrotaan johtuvan siitä, että Venäjällä on hyvin vähän sellaisia kirvesmiehiä, jotka pystyvät vaativan korjaustyön suorittamaan.

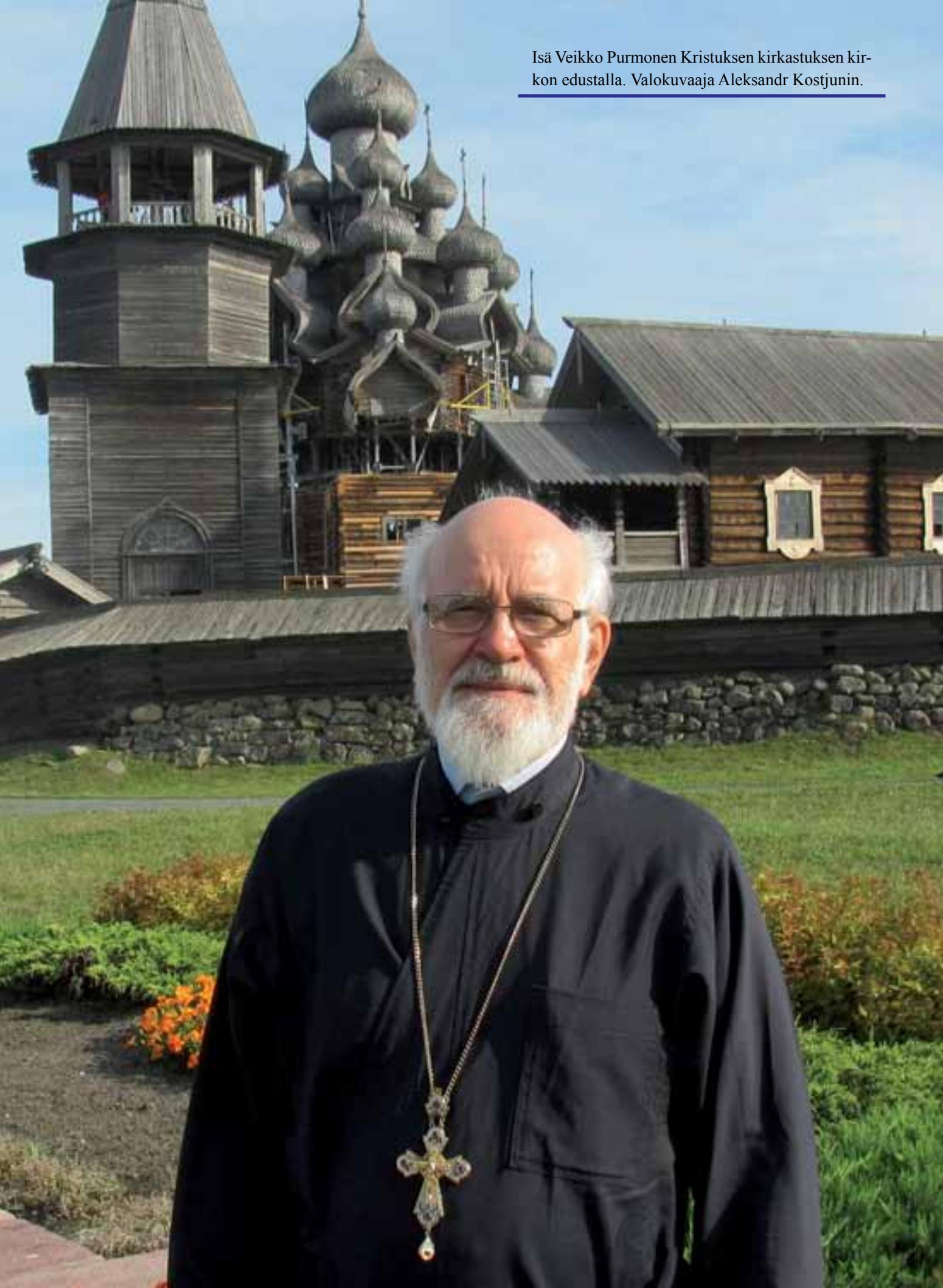
Varsinaista juhlapäivää edelsi neljä päivää kestänyt festivaali, jonka ohjelmassa oli kirkonkellokonsertteja ja seminaarialustuksia. Yhteistyössä venäläisten kollegojen kanssa pidin esityksen Uspenskin katedraalista ja sen kirkonkelloista, jotka ovat arvokkaita näytteitä venäläisestä kellonvalantaidosta 1800-luvulla.

Juhlan päätapahtuma oli Kristuksen kirkastusjuhla 19. elokuuta, jolloin vietettiin kirkon tempelijuhlaa eli praasniekkaa. Siihen osallistui runsaasti kulttuuriväkeä ja harrasta kirkkokansaa sekä virallisia vieraita, mm. lukuisia Karjalan tasavallan ja Petroskoin kaupungin hallinnon edustajia tasavallan päämiehen Aleksandr Hudilaisen johdolla.

Juhlaliturgia toimitettiin kirkastuskirkon vie-reisessä Jumalansynnyttäjän suojeluksen eli Pokrovan kirkossa, johon mahtui vain pieni osa juhlaväestä. Muut vieraat saivat seurata jumalanpalvelusta kirkon ulkopuolella kovaäänisten välittämänä. Petroskoin metropoliitan Manuilin sairastuttua jumalanpalvelusta johti paikallinen kirkkoherra Pavel Lehmus.

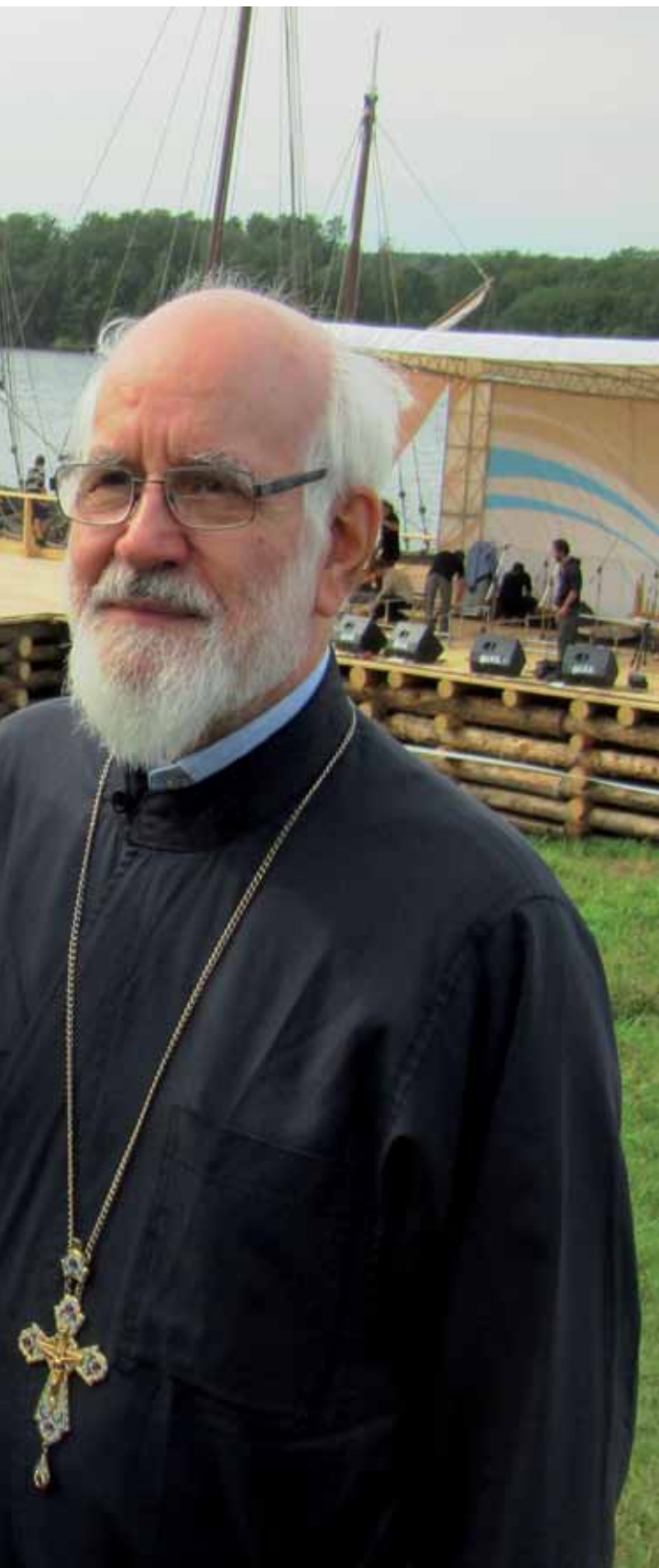
Perinteisen ristisaaton jälkeen oli järjestetty yhteinen juhlatarjoilu kirkkoa ympäröivällä nurmikolla. Aurinkoisessa säässä ja Äänisen virkistävässä tuulenvireessä tutut ja tuntemattomat osallistujat saivat tervehtiä toisiaan ja vaihtaa kuulumisia. Minulla

Isä Veikko Purmonen Kristuksen kirkastuksen kirkon edustalla. Valokuvaaja Aleksandr Kostjunin.

Isä Veikko Purmonen ja tasavallan päämies Aleksandr Hudilainen. Valokuvaaja Aleksandr Kostjunin.

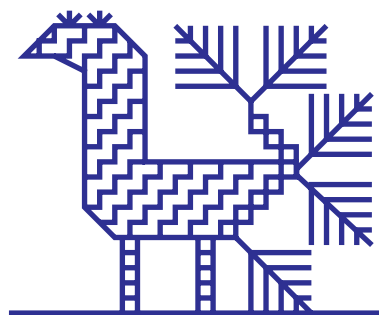

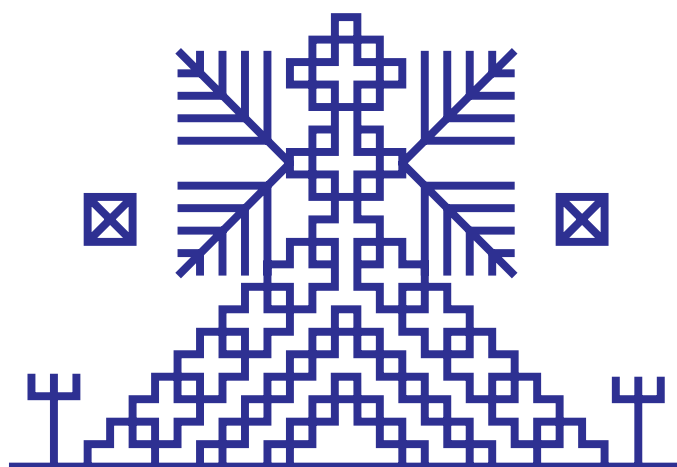
oli mahdollisuus onnitella myös tasavallan päämiehtä juhlan johdosta ja samalla keskustella Suomen ja Venäjän Karjalan keskinäisistä yhteyksistä.

Tarjoilun jälkeen pidettiin päiväjuhla, jonka avasi museon johtaja Andrei Nelidov. Hän oli tullut tehtävään Karjalan tasavallan päämiehen paikalta. Nykyinen päämies Aleksandr Hudilainen korosti onnitelupuheessaan museosaaren kulttuuriarvoja ja ainutlaatuista merkitystä Unescon suojeluksessa olevana maailmanperintökohteena. Hän vakuutti, että Karjalan hallinto kaikin tavoin tukee museosaaren toimintaa ja pyrkii myötävaikuttamaan sen menestymiseen matkailukohteena. Juhlapäivän päätteeksi illalla vielä pidettiin torvisoittoyhtyeen konsertti.

Voi vain toivoa, että myös Suomessa asuvat karjalaiset ja lyydit omalta osaltaan pyrkivät tukemaan tämän vanhalla lyydialueella sijaitsevan museosaaren kulttuurityötä. Onhan kyse yhteisestä kulttuuriperinnöstä.

ISÄ VEIKKO PURMONEN
LÜÜDILAINEN JULKAISUN PÄÄTOIMITTAJA

LYYDIN KIELEN ELVVYTYKSEN NYKYTILANNE

Lyydiläisen Seuran hallituksessa todettiin vuonna 2007, että lyydin kielen puhujien määrä on dramaattisesti laskenut ja kielen kuolema on todellinen uhka. Seuran tavoitteena oli pysäyttää tämä kehitys ja luoda edellytykset lyydin kielen ja lyydiläisen kulttuuriperinteen säilymiselle ja elpymiselle. Tätä varten seuran hallituksessa luotiin seuran silloisen puheenjohtajan prof. Simo Parpolan johdolla elvytysstrategia, jolle haettiin ja onnistuttiin saamaan rahoitus Suomen Kulttuurirahastolta. Rahoitus saatiin kahdelle kolmivuotiskaudelle. Ensimmäinen elvytyskausi käynnistyi vuonna 2008 ja toinen vuonna 2011. Elvytys oli aloitettava lähes nollopisteestä.

Seuraavassa tarkastellaan elvytyshankkeilla aikaansaatuja toimintoja ja tuloksia. Elvytystoimet on kohdistettu pääosin Kuujärvelle, Pyhäjärvelle, Petroskoihin ja Kenjärvelle.

Tärkeänä osana elvytyksen alkuvaihetta rakennettiin Kuujärvelle, jossa on mittavin lyydiläisyhteisö, Lyydikeskus (Lüüdikodi). Talo palvelee Kuujärven lyydiläisten kokoontumispaikkana. Siellä annetaan lyydinkielen opetusta, järjestetään kokouksia ja tilaisuuksia, majoitetaan tutkijoita sekä harjoitetaan turisteille majoitus- ja matkailutoimintoja.

Lyydikeskuksen johtajana toimii Raisa Kopaneva. Lyydikeskus on osa Karjalan tasavallan etnokeskusverkostoa.

Lyydikodissa Nadja Kovaltshuk on jo vuosia pitänyt kerran viikossa nuorten kielikerhoa noin kymmenelle nuorelle. Ongelmana on ollut niin Kuujärvellä kuin muuallakin, että koska lyydin käyttäminen arkikielenä on hyvin vähäistä, niin kielikerholaiset eivät ole saaneet käytännön harjoittelua kielelle. Tänä syksynä päätettiinkin järjestää lyydin kielen kielikerho koko perheelle. Tavoitteena on, että opetukseen osallistuneet perheet käyttäisivät lyydiä kotona arkena ja näin oppiminen tehostuisi.

Lisäksi lyydikodissa Anna Nikitina pitää lyydinkielistä kaksi kertaa viikossa kokoontuvaa kudontapiiriä. Kudontapiirissä kohtaavat nuoret ja vanhat. Se on osoittautunut hyväksi tavaksi siirtää perinteitä ja lyydin kieltä sukupolvelta toiselle.

Uutena toimintamuotoja lyydikodissa on aloitettu ”Viisasten kerhon” kokoontumiset. Kerho on Karjalan Sivistysseuran kehittämä uudenlainen tapa tallentaa tarinoita. Sen tavoitteena on koota rikas lyydiläinen muistitietoaineisto, joka arkistoidaan tulevia sukupolvia varten. Kerhossa vetäjän johdolla

muistellaan ja keskustellaan lyydiläisyyteen liittyvistä asioista aina yhdestä teemasta kerrallaan. Keskustelut äänitetään ja niitä julkaistaan sekä kirjallisessa että äänitemuodossa.

Kuujärvi on Lyydinmaan eteläisin paikkakunta, jossa on aktiivista lyydiläistoimintaa. Kun siitä lähdetään pohjoiseen, seuraava aktiivinen lyydiläispaikkakunta on Pyhäjärvi. Pyhäjärven toimeliaisuus on vuosi vuodelta kasvanut. Viime vuonna he perustivat oman lyydiläisyhdistyksen puheenjohtajanaan Olga Zaharova. Yhdistyksen puitteissa toimii mm. aktiivinen lyydinkielinen teatteriryhmä.

Pyhäjärven koulussa lyydin kielen opettamisen on aloittanut koulun rehtori Zinaida Matikainen. Opetusta annetaan kahdelle ryhmälle, noin kymmenelle koululaiselle, yksi tunti viikossa. Pyhäjärvi on toinen paikkakunta Kenjärven lisäksi, missä lyydin kieltä opetetaan koulussa. Lisäksi päiväkodissa Svetlana Patrakejeva opettaa lapsille lyydin kieltä.

Kun siirrytään Pyhäjärveltä pohjoiseen, seuraava aktiivinen lyydiläispaikkakunta on Petroskoin kaupunki. Siellä toimii Lidia Konovalovan johdolla lyydiläisyhdistys. Aika ajoin Lidia ja Tamara Scerbakova ovat pitäneet Petroskoissa kielikerhoa.

Pyhäjärven koulu oli seuran kesämatkan yksi vierailukohde. Kuvassa vasemmalta kuujärveläinen Anna Nikitina, Simo Parpola, Herman Hakala sekä Pyhäjärven koulun rehtori ja lyydin kielen opettaja Zinaida Matikainen. Valokuvaaja Martti Kantele.

Karjalan tiedekeskuksessa Petroskoissa on kolme lyydiläisaiheiden tutkijaa. Natalia Chikina tutkii lyydinkielistä kirjallisuutta. Aleksandra Rodionova ja Svetlana Kovaleva tutkivat lyydin kieleen liittyviä aiheita. Aleksandra ja Svetlana ovat myös mukana vuoden 2013 alussa käynnistyneessä Lyydin kielen verkkosanakirja (lyydi-suomi-venäjä) hankkeessa. Hanke toteutetaan yhteistyössä Lyydiläisen Seuran, Helsingin yliopiston ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen kanssa. Hankkeen vastuullisena johtajana toimii Miikul Pahomov. Hanke on kolmi-vuotinen ja hankkeen rahoittajana toimii Koneen säätiö. Vuoden 2014 lopulla saatiin valmiiksi verkkosanakirjan ensimmäinen versio ja se päätettiin avata yleiseen käyttöön osoitteessa: <http://sanat.csc.fi>. Sanakirjaan on syötetty vasta osa kerätystä aineistosta.

Petroskoista pohjoiseen on Lyydinmaan pohjoisinaktiivinen paikkakunta Kenjärvi. Kenjärven lyydiläisyhdistystä johtaa Natalia Chesnakova. Kenjärvi on ensimmäinen paikkakunta, missä lyydin kielen opetus aloitettiin koulussa. Opetus alkoi viime vuoden maaliskuussa ja opettajana toimii Natalia Kruglova. Lyydin kieltä opetetaan kolmelle ryhmälle. Jokaisessa ryhmässä on 14 oppilasta ja jokaisella ryhmällä on 6 oppituntia viikossa. Karjalan Sivistyseura on tukennut opetusta. Lisäksi koulussa lyydiläistä kulttuurikerhoa pitää Nina Potapova.

Yhteisenä elvytystoimintona kaikille lyydiläisnuorille ovat olleet kielileirit. Kielileirejä on järjestetty tähän asti kaikkiaan 7. Viikon ajaksi on kokoontunut yhteen noin neljäkymmentä 7-16-vuotiaasta nuorta useilta lyydiläispaikkakunnilta. Kielileirin järjestämispaikkakunta on vaihdellut. Viimeiset vuodet lyydiläiset ovat itse vastanneet kielileirin järjestelyistä ja opetuksesta. Tavoitteena on ollut järjestää ikimuistoinen leiri, joka parantaa kaikkien osanottajien lyydinkielen taitoa. Mutta tärkeää on ollut myös nuorten tutustuminen toisiinsa ja sitä kautta verkoston luominen lyydiläisnuorten välille. Kielileireistä on saatu hyvin positiivista palautetta.

Toinen lyydiläisten yhteistoiminto on Lüüdilaine Sana –sanomalehden julkaiseminen. Julkaisemisesta vastaavat Kuujärven, Pyhäjärven ja Kenjärven lyydiläisyhdistykset. Päätoimittajina ovat Raisa Kopaneva, Zinaida Matikainen ja Natalia Chesnakova. Lüüdilaine Sana –sanomalehti ilmestyy kaksi kertaa vuodessa lyydin ja venäjän kielisenä.

Elvytystoiminnan aktivoimiseksi Lyydiläinen Seura järjesti yhteistyössä Helsingin yliopiston kanssa vuoden 2013 kesä- ja elokuussa Helsingissä lyydin kielen ja sen opettamisen alkeis- ja jatkokurssein. Koulutuksessa oli Lyydinmaalta kaikkiaan 13 henkilöä 7 eri paikkakunnalta. Koulutukseen saatiin juuri heitä, jotka ryhtyivät tutkimaan ja opettamaan lyydin kieltä. Koulutuksen vastuullisena johtajana ja kouluttajana toimi Miikul Pahomov. Karjalan Sivistyseura tuki koulutuskurssin järjestämistä.

Vielä viime vuosijulkaisussa jouduin tote-

amaan, että lyydin kieltä ei opeteta Karjalan tasavallan kouluissa. Nyt voi iloksi todeta, että edellä mainitun koulutuskurssin innoittamana koulutukseen osallistuneet Zinaida Matikainen ja Natalia Kruglova aloittivat lyydin kielen opetuksen Pyhäjärven ja Kenjärven kouluissa.

Yhteenvetona voi todeta, että kaikki edellä kerrotut elvytystoiminnot on tehty hyvässä yhteistyössä paikallisten lyydiläisten kanssa. Tavoitteen mukaisesti lyydiläiset ovat itse ottaneet enemmän ja enemmän vastuuta omiin käsiin.

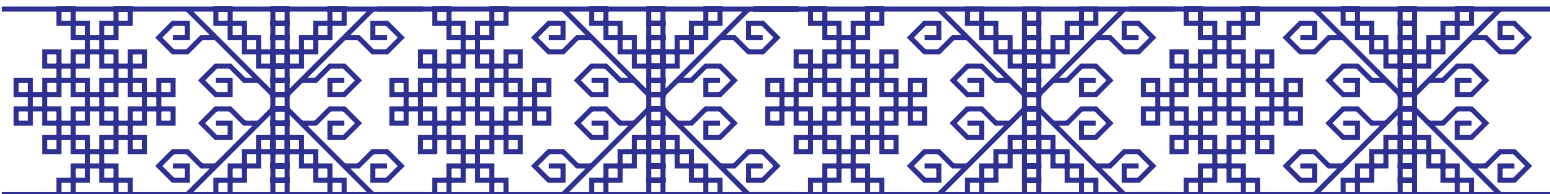
On kuitenkin todettava, että lyydin kieli on edelleen Itämeren alueen uhanalaisimpia suomalais-ugrilaisia kieliä. Jäljellä on enää vain noin 300 puhujaa ja heistäkin suurin osa vanhuksia. Tämän vuoksi elvytystoimien jatkaminen on hyvin tärkeää. Uskon kuitenkin, että elvytystoimien piirissä olevista lyydiläisistä löytyy riittävä innostus viemään lyydiläisyyttä eteenpäin ja pelastamaan kielen. Lyydin kielen pelastaminen on ennen kaikkea kiinni lyydiläisten asenteista, omasta innosta ja tahtotilasta.

HERMAN HAKALA

Lyydiläinen Seura matkalla Lyydinmaalla. Valokuvaaja Helka Savola.

LYYDIN KIELEN NYKYTILANNE JA KEHITYS

LYYDINKIELISET PESÄKKEET

Perinteisellä alueella lyydiä puhutaan Karjalan tasavallan Aunuksen, Prääsän ja Kontupohjan piirin lyydiläiskylissä. Niiden joukosta huomattavimpia ovat nykyään Kuujärvi, Pyhäjärvi, Prääsä, Viitana, Kenjärvi, Munjärven Lahti ja Jyrkänmäki (ks. mm. Lüüdilaine 2006: 48-52, 2007: 45-46, vrt. Barantsev 1975: 4). Huomattava osa lyydiläisistä asuu nykyään myös tasavallan kaupungeissa: Aunuksessa, Petroskoissa ja Kontupohjassa. Esimerkiksi kuujärveläisiä asuu sekä Aunuksen piiriin kuuluvalla Kuujärvellä että Aunuksen kaupungissa, Petroskoissa, Pietarissa ja Leningradin alueella, jopa Murmanskin Apatityssa ja muualla Venäjällä. Lisäksi 1920-, 1940- ja 1990-luvuilla pieniä määriä lyydiläisiä muutti Suomeen ja Ruotsiin. Etnisten lyydiläisten määrästä vain murto-osa puhuu enää lyydiä. Oman arvioni mukaan lyydin kielen nykyinen kokonaispuhujamäärä on n. 300 henkilöä (Pahomov 2012).

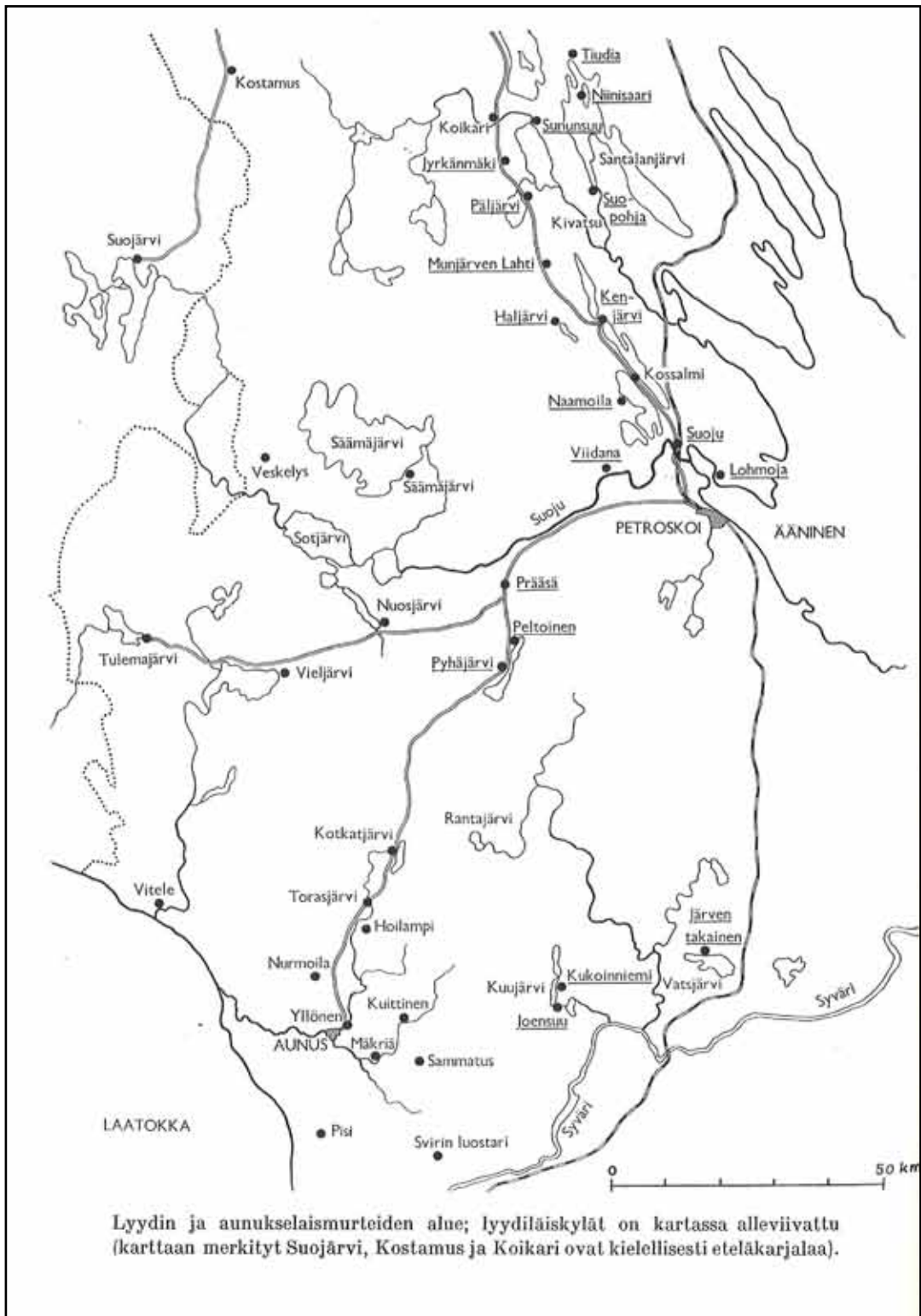
Nykyään elinvoimaisin lyydiläinen kylä on Kuujärvi, jossa lyydin kieli on säilynyt paremmin kuin muualla. Vertailun vuoksi mainittakoon, että vuonna 1926 Kuujärvi oli täysin lyydinkielistä seutua ja siellä asui 2082 lyydiläistä (Pahomov 2011: 19). Kuujärven nykyisistä 560 asukkaasta lyydiläisiä on 278 (Pahomov 2012, 2013: 85). Heistä 70 puhuu kieltä sujuvasti, 50 ymmärtää ja 31 opiskelevat tai ovat opiskelleet lyydiä (Rodionova & Kovaleva 2014: 3). Kielen säilyttämistä edesauttaa vuonna 2009 Kuujärvellä avattu *Lüüdikodi*-niminen etno-

kulttuurinen keskus, jonka johtajana toimii Raisa Kopaneva (Oma Mua 15.8.2012). Keskuksen aloitteesta Kuujärven kadutkin (lyyd. *kujod*) saivat vuonna 2013 uudet nimikyltit lyydinkielisine nimineen. Lyydinkielistä toimintaa järjestetään myös Kenjärvellä, Pyhäjärvellä ja Petroskoissa.

KIELI SAMMUU ASTEITTAIN

Vuonna 1926 keskilyydin murteilla oli vähintään 2000 puhujaa (Kehayov & al. 2012: 62). Tarttolaisien tutkijoiden laskelman mukaan v. 2012 perinteisellä murrealueella keskilyydin puhujamäärä ei ylittänyt 100 hengen rajaa (mts. 65, 92). Vuoden 2012 tietojen mukaan keskilyydin puhujia oli yhteensä 72, ja he jakautuivat kylittäin seuraavasti: Viitanassa asui 10, Prääsässä - 23, Pyhäjärvellä - 26, Lismilla - 6, Siidniemessä - 4, Ylä-Vaasensissa - 2 ja Matrosan kylässä - 1 h. Tässä laskelmassa tarttolaiset ovat huomioineet myös petroskoilaisten tutkijoiden keskilyydiä puhuvia informanteja koskevia tietoja (ks. Kovaleva & Rodionova 2011: 129-132).

Kielen asteittaista sammumista voi tarkastella esimerkiksi keskilyydin Viitanan murteen puhujien lukumäärän vähenemisen avulla. Tämä kylä on nykyään Petroskoin lähin lyydiläiskylä ja se sijaitsee parinkymmenen kilometrin päässä kaupungista. Vuonna 1926 Viitanassa asui 682 lyydiläistä ja vuonna 1933 heitä oli 325 (Rodionova & Kovaleva 2014: 9). Vuoden 2010 väestönlaskennan mukaan

[Kartta: Lyydin ja aunukselaismurteiden alue. Lyydiläiskylät on alleviivattu. (Virtaranta 1967: 88.)]

koko kylässä oli 287 asukasta. Vuonna 2001 petroskoilaiset tutkijat löysivät Viitanasta 12 lyydin puhujaa, 2012 – 9 ja 2014 – 4 (mts. 9).

Myös pohjoislyydin Kenjärven murrealue on petroskoilaisten tutkijoiden mukaan venäläistynyt melkein kokonaan (Mullonen 2009: 22). Kielen vaihdon myötä etninen identiteettikin muuttuu muutamassa vuosikymmenessä venäläiseksi, mistä esimerkkinä on Petroskoin liepeillä sijaitseva Suisaaren entinen lyydiläiskylä (mts. 24). Tarttolaiset tutkijat kuvaavat keskilyydin nykytilanteen, jossa syntyy lyydiläis-venäläinen sekakieli, edustavan parhaiten asteittaista kielikuolemaa (Kehayov & al. 2012: 93).

UHANALAISUUDEN TEKIJÄT

Lyydi on Karjalan tasavallan autoktonisista kielistä, joita on vanhastaan puhuttu sen alueella, uhanalaisin (Pahomov 1998b). Sen sammumisen takana nähdään olevan maantieteellisten, taloudellisten, demografisten ja historiallisten tekijöiden muodostama kokonaisuus. Osatekijöitä ovat mm. Petroskoin kaupungin läheisyys, alueen laaja teollistuminen ja siihen liittyvä väestön muuttoliikkuvuus (Kehayov & al. 2012: 66-70, 92). Näiden lisäksi on mainittava myös kielipoliittinen tekijä, joka on vaikeuttanut lyydin tilannetta ratkaisevassa määrin (ks. mm. Pahomov 1992, 2013).

Lyydikkö Väinö Pahomovin sanojen mukaan ”syynä oman kielen häviämiseen on ollut monivuotinen valtion harjoittama pienten kansojen kielen hävittäminen” (1995: 109). Kielen sammumista on vauhdittanut 1990-luvun kielensuunnittelu, joka on ollut riittämätöntä kaikkien Karjalan tasavallan itämerensuomalaisten kielten osalta. On näet katsottu, että yhteisen karjalan kirjakielen asemesta on kehitettävä sen päämurteita, joiden joukkoon Venäjällä luetaan varsinaiskarjala, aunus ja lyydi. Kysymättä lyydiläisten mielipidettä heidän puhumansa kielimuoto jätettiin kuitenkin tietoisesti revitalisaation eli elvyttämisen ulkopuolelle.

Karjalan tasavallassa virallista tukea ovat saa-

neet vepsän ja suomen ohella vain aunus ja varsinaiskarjala (Zaikov 2000: 19, 2013: 10), tarkemmin sanoen varsinaiskarjalan alamurre viena (Kunnas 2006: 229). Tasavallan kielipolitiikkaa suunniteltaessa lienee katsottu, että aunuksen pitäisi kelvata lyydiläisille kirjakieleksi ja sen opetusta olikin yritetty järjestää eräissä lyydiläiskylissä saavuttamatta kuitenkaan toivottuja tuloksia (Pahomov 1992: 11, Potašova 2003: 160, Kunnas 2006: 229; Lüüdilaine 2007: 10, 12-13, 15-16). Vuodesta 2004 on ollut voimassa laki *Karjalan, vepsän ja suomen kielelle Karjalan tasavallassa annettavasta valtion tuesta*, jonka valmisteluvaiheessa Lyydiläinen Seura vetosi Karjalan viranomaisiin, jotta he huomioisivat laissa lyydiläisten tarpeet, mutta tämä vetoamus jätettiin ilman huomiota.

Koska lyydin säilyttämiseen ja kehittämiseen kohdistettu toiminta jäi ilman valtion tukea, sitä ei myöskään ole opetettu pääaineena Karjalan oppilaitoksissa. Karjalan tasavallan opetus-, tiede-, kulttuuri-, media- ja muilla valtion tukemilla aloilla lyydin käyttö oli kiellettyä tai epäsuosittua (ks. Pahomov 1992: 11-12, 1998b: 40-41; Lüüdilaine 2007: 7-16).

LYYDILÄISET ÄIDINKIELTÄNSÄ PUOLUSTAMASSA

Äidinkieltensä ja etnoksensa epäoikeudenmukainen kohtelu herätti protesteja lyydiläisten keskuudessa. Petroskoissa v. 2007 *Karjalan kielen kehitys Karjalan tasavallassa: tilanne, ongelmat, tulevaisuuden näkymät* -konferenssissa (ven. *konferentsija ”Razvitiije karel’skogo jazyka v Respublike Karelija: sostojanije, problemy, perspektivy”*) puhunut Aleksandr Barantsev syytti kansallista eliittiä lyydiläisiin kohdistetusta sovinnismista ja totesi tämän vähemmistöetnoksen täydellisen syrjinnän Karjalan tasavallassa (Kondopoga 2007; Oma Mua 5.7.2007, Lüüdilaine 2007: 71).

Lyydiläisten edustajat vaativat lyydin kielen tunnustamista itsenäiseksi kieleksi ja etnoksensa tunnustamista itsenäiseksi suomalais-ugrilaiseksi

kansaksi vuonna 2000 Helsingissä pidetyssä Suomalais-ugrilaisten kansojen kolmannessa maailmankongressissa ja siihen liittyvässä Lyydiläisen Seuran järjestämässä seminaarissa *Kansa vai heimo, kieli vai murre?* (Lüüdilaine 2007: 6-16). Suomalais-ugrilaisten kansojen kuudenteen maailmankongressiin osallistuneet lyydiläisdelegaatit toistivat samat vaatimukset vuonna 2012 Unkarissa (Lüüdilaine Sana 1 [2012]).

Tähän mennessä lyydin säilyttämiseen ja kehittämiseen kohdistettu toiminta on toteutunut vapaaehtoisvoimin. Lyydiläistä kieli- ja kulttuuri-asioita ovat ajaneet lyydiläisten perustamat aatteelliset yhdistykset, joista vanhin on Helsingissä 1. joulukuuta 1998 perustettu Lyydiläinen Seura (lyyd. *Lüüdilaine Siebr*; Pahomov 1998a: 6). Vuonna 2006 kielentutkija Aleksandr Baratsev perusti Petroskoissa Lyydin humanitaarisen säätiön (lyyd. *Lüüdin Humanfond*, Lüüdilaine 2006: 73). Nykyään Karjalan tasavallassa asuvat lyydiläiset ovat järjestäytyneet neljään lyydiläisyhdistykseen (ks. Lüüdilaine 2013: 26, Lüüdilaine Sana 3 [2014]), joiden puheenjohtajina toimivat Natalja Tšesnokova (Karjalan lähde, Kenjärvi, per. 2009), Raisa Kopaneva (Lyydin Vessat, Kuujärvi, per. 2012), Lidia Konovalova (Karjalan lyydiköt, Petroskoi, per. 2013) ja Olga Zaharova (Pyhäjärven juuret, Pyhäjärvi, per. 2014).

LYYDIN KIRJAKIELEN JA KIRJALLISUUDEN KEHITYS

Lyydin kirjakielen kehitys on tapahtunut kirjallisuudessa, joka syntyi perestroikan aikana vuonna 1989 (ks. Pahomov 2009). Lyydiksi on tähän mennessä julkaistu yli 30 kirjaa ja aikakausjulkaisua, joiden joukkoon kuuluvat mm. aapinen ja lukukirja. Ennen oppikirjojen tekemistä lyydin kirjakielen ortografisia normeja (ks. Lüüdilaine 2013: 48-51) kehitettiin kauno- ja käännöskirjallisuudessa.

Maaliskuussa 1989 petroskoilainen suomenkielinen kirjallisuuslehti Carelia (ent. Punalippu) julkaisi ensimmäiset lyydinkieliset runot (ks.

Pahomov 1989), joissa käytetty kirjakieli muoto nojautui Kuujärven murteeseen. Silloin myös alkoi lyydiläisten kansallinen järjestäytyminen (ks. Pahomov 1990b, 1990a: 183). Samaan aikaan lyydiläisaktivisti Lidia Potašova (lyyd. *Iivanan Lid'a*, 19.3.1945–17.12.2007) aloitti Kuujärven koulussa lyydin opetuksen, jonka tukemiseksi allekirjoittanut laati latinaiseen aakkostoon perustuvan kirjaimiston (ks. Tsykarev 2007: 80). Aina vuoteen 2014 saakka Kuujärven koulu oli ainoa, jossa vaikeuksista huolimatta on opetettu lyydiä.

Lidia Potašova käänsi Kuujärven lyydiksi Zaitsevan & Mullosen vepsänkielisen aapisen (*Abe-kirj*. Petroskoi 1991) opetustarkoitukseen ja ehdotti sitä julkaistavaksi Karjalan tasavallan kansalliskomitealle, mutta se jäi julkaisematta (Potašova 2003: 160, 2007: 12-13). Paljon myöhemmin Lyydiläisen Seuran julkaisemana ilmestyi 2003 Helsingissä Potašovan ja allekirjoittaneen tekemä lyydiläisaapinen *ABC-kird' Kujärven lüüdin kielet*. Varsinaisen aapisosan ohella *ABC-kird'* sisältää jonkin verran kielioppia ja Kuujärven lyydin pienoissanakirjan. Aapisen jälkeen Kuujärven lyydiksi ilmestyi samojen tekijöiden laatima lukukirja *Tervheks!* (Lyydiläinen Seura, Helsinki 2007).

Ensimmäinen lyydinkielinen kaunokirjallinen kirja, runokokoelma *Tuohuz ikkunat*, joka julkaistiin Petroskoissa 1993, oli kieliasultaan myös lähinnä Kuujärven murretta. Myöhemmin ilmestyneissä lyydinkielisissä kirjoissa – lukemistossa *D'umalan Poig* (Lyydiläinen Seura, Helsinki 1999), runokokoelmassa *Lüüdiland* (Snellman-instituutin erillisjulkaisut 1/2000, Kuopio 2000) ja rukouskirjassa *Ehtsluužb* (Lyydiläinen Seura, Helsinki 2005) tekijä on pyrkinyt tietoisesti käyttämään Kuujärven lisäksi keski- ja pohjoislyydiläistä kieliainesta sekä tasoittelemaan lyydin murre-eroja yleislyydiläisen kirjakielen kehittämiseksi. Uudempaan lyydinkieliseen kokoelmaan *Ukon bembel* (Petroskoi 2010) kootut runot edustavat kumpaakin lyydin kirjakieliä – yleislyydiä ja Kuujärven kirjakieltä. Kuujärven lyydiksi on lisäksi ilmestynyt lastenkirjallisuutta, mm. kertomuskokoelma *Päivääne, lämmitä! – Kiritused*

lapsiile Kujärven lüüdin kielel (Petroskoi 2012).

Lyydiläistä kansanrunoutta on tunnettu ja tutkittu tieteellisissä piireissä vain vähän (ks. mm. Laiho 1942, Turunen 1945), mitä tilannetta Lyydiläinen Seura on yrittänyt korjata mm. julkaisemalla lyydiläiseen kansanperinteeseen liittyviä tekstejä vuosijulkaisussaan. Yhteistyössä Maailman musiikin keskuksen kanssa Seura julkaisi Helsingissä vuonna 2007 kuujärveläisen Pit'k Randaane -perinneyhjän CD-levyn ja siihen liittyvän laulutekstikoelman *Pajod (Lyydiläisiä lauluja / Ludian songs)*, jonka tekstit käännettiin suomeksi ja englanniksi. Ensimmäisen varsinaisen lyydiläistä kansanperinnettä esittelevän kirjan Lyydiläinen Seura valmisti ja julkaisi Võrossa vuonna 2012 yhteistyössä Võro Seltsin kanssa (ks. Lüüdilaine Sana 1 [2012]). Tämä kansanrunouden kokoelma ilmestyi nimellä *Kondan Kalndan – Kujärven lüüdin rahvhansana*. Samana vuonna Lyydiläisen Seuran ja petroskoilaisen Periodika-kustantamon yhteistyön tuloksena ilmestyi *Priäzan lyydilaižed sananpolved* -nimisen kirjan muodossa (ks. Lüüdilaine Sana 1 [2012]) aiemmin Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirjassa (SUSA 71, 1971, s. 1 - 27) tutkija Grigori Makarovin julkaisema Saavan Präsän sananlaskukokoelma.

Lyydiläistä taideronoutta, käännöksiä, kansanperinnettä ja kirjoituksia julkaistiin aluksi petroskoilaisissa aikakausjulkaisuissa Carelia, Kipinä, Oma Mua ja Karjalan Sanomat sekä suomalaisissa lehdissä. Vuonna 2003 valmistui Karjalan Sivistysseuran äänenkannattajan Karjalan Heimon Kuujärven erikoisnumero (N:o 9-10) ja 2007 Carelia-kulttuurilehden lyydiläisnumero (N:o 6). Vuodesta 2005 lähtien Helsingissä on ilmestynyt Lyydiläisen Seuran vuosijulkaisu Lüüdilaine. Tämän julkaisun pohjalta syntyi lähes samanniminen Lyydilaine-sanomalehti, jota julkaistiin Petroskoissa vuosina 2008-2009 lyydin ja venäjän kielellä. Vuonna 2012 Kuujärven ja Kenjärven lyydiläisyhdistykset elvyttivät sanomalehden nimellä Lüüdilaine Sana.

LYYDINKIELINEN OPETUSTOIMINTA

Lyydin kieltä opetetaan pääosin lasten ja aikuisten kielikerhoissa sekä eri lyydiläiskylissä järjestetyllä Ilmori-lastenleirillä, ja tämä toiminta on yleensä tapahtunut koulujen ulkopuolella. Ensimmäisen kielikerhon perusti Kuujärvellä opettaja Lidia Potašova, joka eläkkeelle siirryttyään vuonna 2005 ei saanut enää opettaa äidinkieltään koulussa (Tsykarev 2007: 80). Nyt Lidian elämäntyötä jatkaa hänen oppilaansa Nadežda Kovaltšuk (lyyd. *Hevrasejan Griškan Iivanan Nad'a*), joka vetää kielikerhoja Kuujärven

Kesäkuussa 2014 Petroskoissa pidetyn Suomalais-ugrialaisten tutkijoiden konferenssin yhteydessä järjestetyssä seminaarissa käsiteltiin erityisesti lyydin kielen opetuksen järjestämiseen liittyviä ongelmia. Kuva Kielen, kirjallisuuden ja historian instituutin arkistosta.

etnokeskuksessa ja toimii Lüüdilaine Sana -sanomalehden lyydinkielisenä toimittajana. Lidia Potašova opetti lyydiä myös Lyydiläisen Seuran vuonna 2007 Suomessa järjestämällä ensimmäisellä Ilmori-leirillä (Lüüdilaine 2007: 74), jonka perustamisidean Seuralle esitti allekirjoittanut.

Heinäkuussa 2012 lyydiläisalueella käynnistyi toiminta lyydin kielen kouluopetuksen aikaansaamiseksi. Lyydiläisaktivistit osallistuivat 5.-7.9.2012 Suomalais-ugrialaisten kansojen kuudenteen maailmankongressiin Siófokissa Unkarissa ja puhuivat siellä aiheesta *Lyydin kielen tilanne* Etnopolitiikka ja

oikeus -jaostossa (ks. Lüüdilaine Sana 1 [2012]). He valmistsivat ja esittivät kongressille lyydiläisiä ja heidän kieltänsä koskevan esityksen, esitelmän tiivistelmän ja ehdotuksen kongressin resoluutioon eli lopulauselmaan. Kongressin jälkeen lyydiläisaktivistit lähettivät hakemukset, joiden tarkoitus oli saada viralliset luvat lyydin kielen opetukseen Karjalan kouluissa. Näin saatiin lupa fakultatiiviseen kouluopetukseen (tammikuu 2013) sekä selvitys Lyydiläisen Seuran julkaiseman lyydinkielisen opetuskirjallisuuden käytöstä ja tietynlaisia myönnytyksiä lyydiläisen aakkoston [so. c-kirjaimen] käyttöön

(Lüüdilaine Sana 2 [2013], Lüüdilaine 2013: 27-28, Oma Mua 15.1.2014). Kesäkuussa 2014 Karjalan tasavallan kielilautakuntaan hyväksyttiin ensimmäistä kertaa mukaan lyydiläinen työryhmä (aun. *Sanastokomissien Lyydiläzien ozasto*), johon valittiin kolme henkilöä (Oma Mua 25.6.2014).

Lyydinkielisen opetus-, tutkimus- ja kulttuuritoiminnan käynnistämiseksi Lyydiläinen Seura järjesti 16.–20.6.2013 ja 26.–30.8.2013 Helsingin yliopiston tiloissa *Lyydin kielioppi* ja *Lyydin kielen perusteet* -kurssit (ks. Oma Mua 3.7.2013, Lüüdilaine 2013: 27-28, 44-46). Kielikurssit oli tarkoitettu Karjalassa toimiville opettajille, tutkijoille ja kulttuurityöntekijöille. Koulutukseen osallistui 13 kursilaista (Kenjärven opettaja kahdesti) Kontupohjan ja Prääsän piiristä sekä Kuujärveltä ja Petroskoista. Muiden opetusmateriaalien ohella kurssien avajaisiksi valmistuivat monisteena 80-sivuinen lyydin kielioppi ja ortografia.

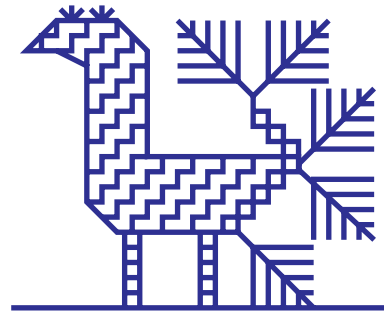
Lyydiläisen Seuran kielikurssit suorittanut opettaja Natalja (lyyd. *Natuu*) Kruglova aloitti vapaaehtoisen opetuksen Kenjärven koulussa maaliskuussa 2014 (Lüüdilaine Sana 3 [2014]). Kesäkuussa 2014 Petroskoissa pidetyn Suomalais-ugrilaisten tutkijoiden viidennen yleisvenäläisen konferenssin yhteydessä järjestetyssä seminaarissa käsiteltiin erityisesti lyydin kielen opetuksen järjestämiseen liittyviä ongelmia. Lyydiläisseminaarin järjestivät Lyydiläisen Seuran kielikurssin suorittaneet tutkijat Aleksandra Rodionova ja Svetlana Kovaleva. Seminaarissa puhunut Karjalan opetusministeriön asiantuntija Natalja Vasiljeva kertoi, että kouluissa lapset opiskelevat lyydiä kerhon muodossa. Oppilaita on Kuujärvellä 14, Kenjärvellä 42 ja Pyhäjärvellä 5 (Karjalan Sanomat 2.7.2014).

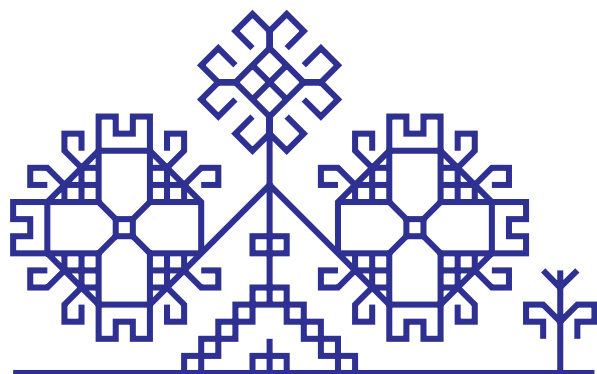
MIIKUL PAHOMOV

LÄHDELUETTELO

- Barantsev, A. P. 1975:** Fonologitšeskije sredstva ljudikovskoi retši. Deskriptivnoje opisanije. Leningrad.
- Kehayov & al. 2012** = Petar Kehayov, Eva Saar, Miina Norvik, Andres Karjus. Hääbuva kesklüüdi murde jälgedel suvel 2012. - Emakeele Seltsi aastaraamat 58 [2012], s. 58–101.
- Karjalan Sanomat**, suomenkielinen sanomalehti. Perustettu 1920. Petroskoi.
- Kovaleva, S. V.; Rodionova, A. P. 2011:** Traditsionnoje i novoje v leksike i grammatike karel'skogo jazyka (po dannym sotsiolingvivistšeskogo issledovanija). Petrozavodsk.
- Kondopoga 2007** = Respublikanskaja nautšnopraktitšeskaja konferentsija. - Kondopožskij rajon. Ofitsial'nyi sait administratsii Kondopožskogo munitsipal'nogo rajona. <<http://amsu.kondopoga.ru/new/news/3565/3968.html>>. [Haettu 4.12.2014.]
- Kunnas, Niina 2006:** Yksi, kaksi vai monta kirjakieltä? Vienankarjalaisten kanta kirjakielidebattiin. - Virittäjä 110, s. 229-247.
- Laiho, Lauri 1942:** Eteläisen Aunuksen kansanperinteestä. Havaintoja keruuretkeltäni Kuujärveltä Alavoisiin. - Suomalainen Suomi 8–9, s. 448 - 459.
- Lüüdilaine.** Lyydiläisen Seuran vuosijulkaisu. Helsinki.
- Lüüdilaine Sana.** Lüüdilaane lehte. Ilmaha piästab Kard'alan lähte KRSO Lüüdin Vezaažed KRSO:n tugel. Kuujärv, Kard'alan tazavald.
- Mullonen, Irma 2009:** Lyydiläiset Karjalan nimistökartalla. – Lyydi 2009, s. 22–26.
- Oma Mua, sanomalehti.** Karjalan rahvahan lehti, perušettu kešäkuušša 1990. Petroskoi.
- Pahomov, Miikul 1989:** Diedon tammi, Nikeda ym. runoja. – Punalippu 3, s. 152 - 153.
- Pahomov, Miikul 1990a:** Lyydin kiel' čoma meile. – Kuibo elät, karjalaine? Punalippu 2, s. 183–185.
- Pahomov, Miikul 1990b:** Me lyydiläiset. – Neuvosto-Karjala 21.1., N:o 10 (13 855).

- Pahomov, Miikul 1992:** Lyydiläiskysymys. - Kieli-posti 3, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, s. 9-12.
- Pahomov, Miikul 1998a:** Lyydiläinen seura perustettiin. – Hiidenkivi 6, s. 6.
- Pahomov, Miikul 1998b:** Uhanalaisin suomalais-ugrilainen kieli. – Yliopisto 17, s. 40–41.
- Pahomov, Miikul 2009:** Lyydin kielen kehitys kaunokirjallisuudessa / Lüüdikielen kohendamiine literaturas / Lüüdi keele arõng kirändüsen / Development of the Ludic language in literature. – Kirändüs/kiil veidembüsen / Kirjandus/keel vähemuses. / Minority/literature/language. Toimõndanuq Jüva Sullõv. – Võro instituudi toimõndusõq / Publications of Võro institute 23. Võro, s. 77-89.
- Pahomov, Miikul 2011:** Kuujärven lyydiläistekstejä. – Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 263. Helsinki.
- Pahomov, Miikul 2012:** Položenije ljudikovskogo jazyka. Doklad na VI Vsemirnõm kongresse finno-ugorskikh narodov. - Lüüdilaine Sana 1 [kül'mkuu 2012].
- Pahomov, Miikul 2013:** Lüüdid: tunnustamata soome-ugri rahvas. – Soome-ugri sõlmed 2012. Fenno-Ugria, Tartu 2013, s. 81-86.
- Pahomov, Väinõ 1995:** Kuujärven kunnailta. - Itämerensuomalaisten kansojen historiasta. – Karjalan Heimo 7–8, s. 108 - 109.
- Potašova, Lidia 2003:** Lyydin kielen tulevaisuus huolestuttaa. - Karjalan Heimo 9-10, s. 160.
- Potašova, Lidia 2007:** Iivanan Lid'an seminarpagin. – Obraman Fed'uun Miikul. Lüüdiläižiin paginad Muailmankongressas ja seminaras Helsingiš 2000. – Lüüdilaine 2007, s. 12 - 14.
- Rodionova, A. P.; Kovaleva, S. V. 2014:** Ljudiki: problemy sohranenija jazyka i kul'tury [nautšnaja statja, 11 s.] – Natsional'naja biblioteka Respubliki Karelija. Projekt "Korennyje narody Karelii". <http://knk.karelia.ru/site/lud/rod_kov.pdf>. [Haettu 7.7.2015.]
- Tsykarev, Aleksei 2007:** Vieraisilla Kuujärvellä. – Carelia 6, s. 77-87.
- Turunen, Aimo 1945:** Onko lyydiläisalue täysin ru-noton? – Virittäjä 49, s. 244-248, 305.
- Virtaranta, Pertti 1967:** Lähisukukielten lukemisto. - SKST 287. Helsinki.
- Zaikov, Pekka 2000:** Glagol v karel'skom jazyke (Grammatitšeskije kategorii litsa-tšisla, vremeni i naklonenija). Petroskoi.
- Zaikov, Pekka 2013:** Vienankarjalan kielioppi. Helsinki.

AIKAKÄSITYS LYYDILÄISESSÄ TAIDERUNOUDESSA

Aikakäsitys on ominaista jokaiselle kulttuuriperinteelle. Veretennikovan mukaan syntyessään ihmisellä ei ole käsitystä ajasta, hänen käsitteensä ajasta ja tilasta määrittää kulttuuri, johon hän kuuluu ja kaikenlaiset kulttuuriset muutokset muokkaavat ihmisten käsityksiä maailmasta. Ihmisen mielessä aika edustaa kahta koordinaattijärjestelmää: syklistyyttä ja lineaarisuutta. Syklistyys ilmenee toistuvissa tapahtumissa tai ilmiöissä, ja lineaarisuus on kulkua menneisyydestä tulevaisuuteen.

Patriarkaalisessa mentaliteetissa käsitystä ajasta ei ollut ollenkaan, koska elämä virtasi rauhallisesti rutiinin mukaan. Kaikki tuntevat sananlaskut ”aamu on iltaa viisaampi”, ”Jumala antaa sille, joka nousee varhain” jne. Mihail Fjodorovin mukaan talonpojat ymmärtävät ajan maatöiden vaiheiden vuorotteluna.

Menneisyyden jäljet, nykyisyyden ja tulevaisuuden väliset suhteet ovat aina läsnä jokaisen ihmisen elämässä. Syklinen aikakäsitys on selkeämpi ja varmempi. Usein aika liittyy tilaan, ja tutkijat käsittelevät niitä yhdessä. Esimerkiksi matkaa voi mitata ajalla: tunti lentoa, kaksi päivää matkaa jne. Hronotop käsittelee Mihail Bahtinin, Dmitri Lihatsjovin ja Juri Lotmanin teosten kautta ”ajan ja tilan välisiä suhteita taidekirjallisuudessa”.

Sykliksen aikakäsityksen sanastoon kuuluu kalenterisanasto: vuodenajan nimiä, kuukausia, vuorokauden vaihteita. Juhlat pidetään samaan vuoden-

aikaan. Aikaa merkitsevät verbit osoittavat, että aika voi loppua, lentää, juosta, pysähtyä jne. Aika on aina liikkeessä. Sitä ei voi nähdä, koskettaa eikä maistaa, mutta aika liittyy ihmiskehoon. Esimerkiksi ”ei ehdi silmääkään räpäyttää”, ”pysyä ajan tasalla” jne.

Aika kiertää ja koostuu osista, jotka ovat yhteydessä toisiinsa. Esimerkiksi vuorokausi koostuu auringonnoususta, keskipäivästä, auringonlaskusta ja keskiyöstä. Vuosi koostuu talvesta, keväästä, kesästä ja syksystä. Kaikki hyvät teot tehdään aamupäivällä, kun päivä pitenee. Vuorokauden pimeä aika liittyy aina pahaan henkeen. Jokainen ajanjakso jaetaan pienemmiksi vaiheiksi. Esimerkiksi vuoden-aika jaetaan kuukausiksi, viikoiksi, päiviksi. Päivä jaetaan tunneiksi, minuuteiksi, sekunteiksi.

Kirjallisuustieteessä on kaksi vastakkaista näkemystä tilasta ja ajasta. Toinen tarkastelee aikaa nopeana ja dynaamisena, toinen muuttumattomana. Staattinen aikakäsitys toimii, kun ”hahmot sulautuvat maailmanrakenteeseen ja voivat ymmärtää totuuden ja kauneuden harmonisen yhteyden”, sanoi Galkin. Sellaiset hetket eivät ole tavallisen ajanlain mukaisia eivätkä mitattavissa sekunneilla, minuuteilla eivätkä tunneilla. Sellaisen ajan ihminen tuntee ikuisuutena: ”hetki kesti ikuisesti”, ”aika pysähtyy” jne.

Tarkastelen ajan kahta kategoriaa lyydiksi kirjoittavan Miikul Pahomovin runoudessa. Hänen teoksissaan on ideoita ja kuvia, jotka heijastavat tiettyjä aikakäsityksiä. On pidettävä mielessä, että eri

Karjalan kirjallisuuden tutkija Natalia Čikina (eturivissä keskellä) Kielen, kirjallisuuden ja historian instituutin järjestämässä lyydiläisseminaarissa Petroskoissa kesäkuussa 2014. Kuva Kielen, kirjallisuuden ja historian instituutin arkistosta.

alueiden kulttuurien erot ilmenevät selvästi perustasolla. Ajan käsite näkyy eri tavalla eri kansallisuuksilla. Tähän vaikuttavat ensinnäkin sääolot. Valkeat yöt, kaamos, lumiset talvet ja lyhyt kesä vaikuttavat merkittävästi ihmisen elinkeinoihin. Esimerkiksi etelässä ihmiset korjaavat satoa viidestä yhdeksään aamulla, koska päivällä olisi liian kuuma. Pohjoisessa näin ei tehdä.

Toiset ajan käsitykset ovat yleismaailmallisia. Erityisesti jos runossa ”Kaheksa vuot” (”Kahdeksan vuotta”) se on aikuiselle hahmolle hetki, niin kahdeksanvuotiselle lapselle se on koko elämä. Sama filosofia on Zinaida Dubininan kertomuksessa ”Nelländele” (”Neljäs vuosi”), jossa kerrotaan tarina Vitja-pojasta. Lapset oppivat äidinkieltä eivätkä ymmärrä, mitä aikuiset puhuvat. Jos aikuiselle neljä vuotta tarkoittaa elämän tiettyä aikaa, neljävuotiaalle pojalle se on koko elämä.

Lapsuudessa aika kuluu hitaasti, mutta mitä vanhemmaksi ihminen tulee, sitä nopeammin aika kulkee. Karjalankielisen kirjallisuuden perustaja Vladimir Brendojev kirjoittaa runoelmassaan ”Kadajikko” (”Katajikko”):

*Kevätvienny
Juostih lapsusvuvvet...*

Tai

*Kui nuoret huolettomat
vuvvet juostah,
et ehti toiči
silmii räpähyttiä -
jo škola loppiettu,
jo aiga taival jällel...*

Miikul Pahomov kertoo runossaan ”2000” jo runon nimestä alkaen lukijalle maailmanlopusta, jonka tarkan päivämäärän Nostradamus ennusti. Uuden ajan saapumiseen liittynyt jännitys kasvoi ja vuosisadan vaihteessa monet valmistautuivat ”ikuiseen elämään”.

Runo ”Dälgmäižed” kertoo kaikesta, mikä on mennyt pois: viime vuosista, viimeisestä mummosta viimeisessä ikkunassa, viimeisestä haavasta viimeisessä sateessa, viimeisen sadun viimeisistä sanoista.

Ajan lineaarisuus näkyy runoissa ”Amuine Kard'al” (”Muinainen Karjala”), ”Sinun päiv” (”Sinun päiväsi”) ja ”Vieraz aig” (”Vieras aika”):

*Tämä aig ei ole minun aig -
minun aig on männü, lennu iäres.*

”Kuudamüö” (”Kuutamoyö”) -runon sankari istuu yksin ja muistelee vanhoja hyviä aikoja.

Syklin kesto näkyy runoissa luonnosta. Tässä Pahomov lähestyy talonpoikaa, jonka aikakäsitystä määrittävät tietyt jaksot (sadonkorjuu, kylvä, heinätyöt).

Useimmissa maisemakuvissa näkyy luonto vuotuisine vaihteluineen. Esimerkiksi ”Keza, anda väged, keza...” (”Kesä, anna voimaa, kesä...”), ”Kard'alaine keza” (”Karjalan kesä”), ”Čoma lopiiheze keza...” (”Kaunis loppui kesä...”):

*Čoma lopiiheze keza,
tuli sügüz vihman ke [...]
Lendau, lendau lindu suveh [...]
diämme talveks külmile.*

Tatjana Minnijahmetova kirjoittaa, että ”aika auringonnousun ja auringonlaskun välillä sekä aika kevästä syksyyn tuntuu avatulta. Aika auringonlaskun ja auringonnousun välillä ja aika syksystä kevääseen tuntuu talven ajalta”.

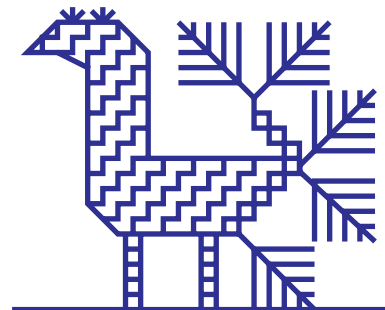
Miikul Pahomov runossaan ”D’oga vuoden nellikos...” (”Joka vuoden neljänneksellä...”) kirjoittaa:

*D’oga vuoden nellikos
on oma miel’ –
keväz on ilo,
keza on oza,
sügüz on igäv,
a talv on uni.*

NATALIA ČIKINA

Sama runo Pahomovin suomentamana:

*Joka vuoden neljänneksellä
on oma mielialansa –
kevät on iloa,
kesä on onnea,
syksy on ikävää,
talvi on unta.*

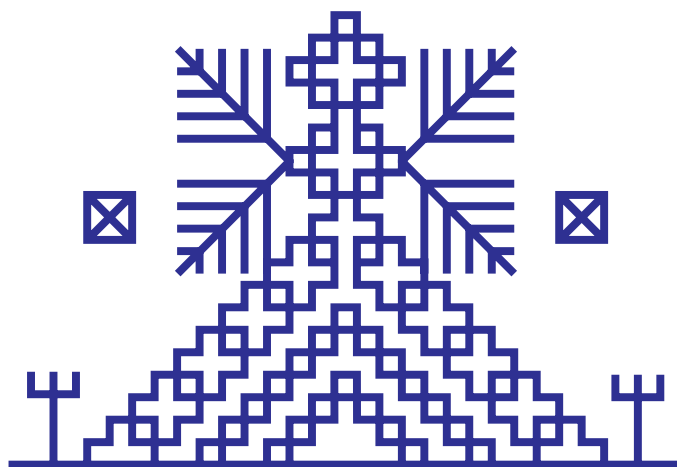
Pahomov käsittelee aikaa metaforien kautta. Hänen runoissaan aika voi olla vieras tai musta. Pahomovin runouden kerronta yhdistää usein kaksi aikaa: menneen (Karjalan muinaishistoria) ja nykyisen (Karjalan lähihistoria). Niinpä hänen runossaan ”Lüüdimuan huondez” (”Lyydinmaan aamu”) kansa herää luomistyöhön auringonnousun aikaan.

ДЕТСТВО В ЯКОВЛЕВСКОМ *LAPSUZAIG AGVHES*

*Деревня моя стоит на пригорке -
Озеро Долгое, березы да елки.
Здесь мои предки трудились и жили -
Часы на стене шли, не спешили.
Бабушкин дом, подружки-погодки,
Лучше не помню я здешней погодки...
Работы закончены в поле.
К празднику прибраны комнаты в доме.
Воздвиженье - праздник осени средней,
Крестьяне подводят итог для веселья...
Хозяйки готовят обеды на диво:
Калитки и колобы, курники, пиво!
Ломится стол от угощенья,
Счастья и сытости ощушенья.*

*Дом наполняется разговором -
Родными, гостями и разным народом,
Тесно и жарко, столы накрывают -
Чай с самовара всем предлагают.
Танец кадрили под звуки гармошки,
За озером эхо от соленой частушки...
Праздник деревни - праздник осенний,
Песни и танцы - всюду веселье...
За болотом на дальнем озере
Птицы готовятся к перелету
Поднялись на утренней зорьке
Прокричали, прощаясь с деревней,
И стая растаяла - нету.*

GALAŠEVAN-SEMENOVAN NINA

Kuujärven Agveh. Kylänäky-
mä Pitkäjärven rannalla. Kuva:
Borg (SA-kuva).

KIRKKOSLAAVIN VAIKUTUKSESTA LYYDIN KIELEEN

JOHDANTOA

Ensimmäiset itämerensuomalais-slaavilaiset kielikontaktit tapahtuivat vielä silloin, kun oli vielä olemassa myöhäiskantasuomi. Nykyisissä itämerensuomalaisissa kielissä esiintyy n. 80 yhteistä slaavilaista lainasanaa, kirjoitetussa nykysuomessa on noin 350 slaavilaista lainaa (Lehtinen 2007). Kiparskyn (1956) mukaan slaavilaiset heimot, joista myöhemmin muodostuivat venäläiset, joutuivat kosketuksiin itämerensuomalaisten kanssa 500-800-lukujen välillä. Muutamat lainat (*palttina*, *talkkuna*, *varpunen* < **polъно*, **tolъно*, **vorbъ*-, eikä ven. *полотно*, *толокно*, *вороб-ей*) edustavat kantaslaavisia eivätkä venäläisiä muotoja. On otettava huomioon, että muinaiskirkkoslaavissa olivat vielä redusoidut vokaalit ъ [ū] ja ь [ī]. Täten voi sanoa, että myöhäiskantasuomi oli kontaktissa esi-venäjän vaiheessa olevan slaavilaisen kielen kanssa. Yhteisiin itämerensuomen slaavilaisiin lainoihin kuuluvat mm. sanat *pappi*, *risti*, *pakana* ja *raamattu*. Lehtinen kirjoittaa, että nämä sanat liittyvät Ortodoksisen kirkon toimintaan. Uskontoon liittyviä slaavilaisia lainoja on tietenkin näissä itämerensuomalaisissa kielissä ja murteissa, joiden puhujat tunnistavat ortodoksista kristinuskoa, jonka he ottivat vastaan Muinais-Venäjältä. Yksi niistä on lyydi, jonka kirkkoslaavilaisuuksia käsitellään tässä artikkelissa.

Aunuksenkarjalaisten ja lyydiläisten asuma-alueet 1200-luvulla kuuluivat Novgorodin ruhtinaskuntaan ja vuonna 1227 ruhtinas Jaroslav Vsevolodovitš kastoi suuren joukon siellä asuvia karjalaisia. Samalla ajalla kirjoitettiin tuohikirje 292, jossa oli kirjoitettu karjalaa kyrillisin kirjaimin.

Tältä näyttää kyseinen tuohikirje ja siinä lukee юмолануолиинимижи (*jumolanuliinimiži*), ноулисѣханолиомобоу (*nulisēhanoliomobu*), юмоласоудънипохови (*jumolasudīnipohovi*). Siinä on kaksi kertaa mainittu sana *Jumola*. Miikul Pahomov (2005) olettaa, että se voisi olla Herran rukouksen kömpelö käännös. Sellaisen tekstin on voinut kirjoittaa kristitty henkilö, joka osasi slaavilaisia aakkosia.

1560-luvulla hollantilainen kauppias Simon van Salingen tapasi venäläisen filosofin Fedor Zinedowan, joka näytti Herran rukouksen ja uskontunnustuksen käännöksen van Salingenille. Tietoa näistä käännöksistä ei valitettavasti ole, mutta Pahomov olettaa, että ne oli kirjoitettu varsinaiskarjalaksi. Vuonna 1773 Pietariin tuli kauppiaita Aunuksen karjalasta ja käänsivät Herran rukouksen, uskontunnustuksen ja lyhyen siveysopin. 1800-luvulta tuli yhä enemmän hengellisen kirjallisuuden käännöksiä eri karjalan murteille. On otettava huomioon, että venäläiset kääntäjät ja toimittajat käyttivät kyrillisiä kirjaimia ja se oli luonnollista, toimittajat Länsi-Euroo-

pasta käyttivät taas latinalaisia aakkosia. Uusimpia hengellisiä käännöskirjoja karjalaiskielille edustaa Miikul Pahomovin teos ”Ehtsluužb” (ehtoopalveluksen tekstien käännös lyydiksi ja yleiskarjalaksi.) Artikkelin tavoitteena on käsitellä kirkkoslaavilaisuuksia lyydin kielessä. Lähteenä on Miikul Pahomovin (2005) ehtoopalveluksen käännösehdotus.

KIRKKOSLAAVILAISUUKSIA LYYDISSÄ

Raštav on yksi tärkeimmistä ortodoksisista praasniekoista, jonka nimi suomen kielessä on *joulu* ja venäjän kielessä Рождество (< krksl. ’synty’). On silminnähtävää, että lyydiläinen nimi tulee kirkkoslaavista nimestä ja on mukautettu lyydiläiseen fonologiaan. Muissa karjalaiskielissä nimi on samanlainen (livv. *Rastavu*, vien. *Raštava*). Täytyy ottaa huomioon, että muihin Venäjällä puhuttuihin suomalais-ugrilaisiin kieliin joulun nimi on otettu välittömästi kirkkoslaavista/venäjältä (esim. vepsän *Raštvad*, niittymarin Пошто, udmurtin Пошво jne.). Suomen *joulu* ja viiron *joulud* ovat taas muinaisskandinaavialaista alkuperää ja sen nimi tarkoitti pakanallista talven juhlaa. Tämä juhlanimien ero näyttää, mihin kulttuurivaikutuspäireihin itämerensuomalaiset heimot kuuluivat.

Vaikka lyydin kielessä ei ole varsinaista oma-peräistä joulujuhlan nimeä, lyydissä on kuitenkin siihen liittyvä sana *Sündinmuu*, joka tarkoittaa aikaa joulusta loppiaiseen. Tässä kontekstissa sai alkunsa myös muinaiskarjalainen Kristuksen nimi *Sündü*. On helppo arvata, että se liittyy syntyyn.

LITURGINEN SANASTO

Perinteen mukaan heprealaisia sanoja kuten ”hal-leluja” ja ”aamen” ei käännetä. Niitä ei käännetty hepreasta koineen eikä kreikasta kirkkoslaavin. Nämä sanat säilyivät jopa latinalaisissa liturgisissa teksteissä. Lyydin kielessä niitä äännetään kuitenkin ”alliluja” ja ”amin” ja se on luonnollista, koska ne tulivat lyydiin koinesta kirkkoslaavin kautta. Suo-

men ortodoksit ääntävät niitä latinalaisen mallin mukaan, koska Suomessa Rooman katollinen kirkko ja myöhemmin siitä syntynyt luterilaiskirkko oli vahvemmassa asemassa ja suomen kieli Ortodoksisessa kirkossa oli otettu käyttöön myöhään.

Liturgiseen pääsanastoon kuuluvat rukoilemista tarkoittavat sanat, jotka lyydin- ja karjalankielisissä teksteissä on otettu suoraan kirkkoslaavista. Lyydissä käytetään verbiä *molida* tai refleksiivistä verbimuotoa *molidakse* ’rukoilla’ sekä substantiivina *malitv* ’rukous’. Myös livvissä esiintyy refleksiivinen verbi *moliekseh*, joka epäilemättä tulee slaavilaisesta sanasta *молиться* ’rukoilla’.

Samanlainen on kunniaa tarkoittavien sanojen tilanne. Ne tulevat myös slaavin kielestä ja jumalanpalvelusteksteissä voi tavata muodot *shuav* ’kunnia’ ja *shuavakaz* ’kunnioitettu’.

SLAAVILAISSPERÄISET JA ALKUPERÄISET SANAT SYNONYIMEINA

Ehtoopalveluksen teksteissä on myös sanoja, jotka tarkoittavat samaa, mutta joita on joskus käytetty alkuperäisellä itämerensuomalaismuodolla ja joskus slaavilaismuodolla. Ensimmäinen esimerkki olisi *pühä* ja *svätoi* -sanapari. Sanaa *pühä* käytetään adjektiivina (*pühäd apostolad*), sanaa *svätoi* taas substantiivina (suom. *pyhimys*).

Eri kontekstissa käytetään taas sanaa ”siunata” (krksl. *благословить*) muotoja. Psalmin 104 (103). alku *Благослови душе моя, Господа!* käännetään *Kiita Herrad, minun heng!* niin kuin suomeksi *Kiitä sieluni Herraa!* Rukouksessa Jumalanäidille käytetään muotoa *ozakas* (krksl. *благословена* ’siunattu’). Loppusiunaus lyydiksi taas on *loppblahoslovind*. Verbi *благословить* ’siunata’ on mukautunut lyydin kielioppiin: I infin. *blahoslovida* ’siunata’, josta muodostuu slaavin kaltainen imperat. yks. 2. p. *blahoslovi* ’siunaa’ (vrt. sl. *благослови* ’siunaa’). Siitä näkyy, että kirkkoslaavia voi olla kohdeltu jonkin verran klassisena kielellä niin kuin muinaiskreikka tai latina, joista ei käännetä eräitä sanoja.

Vielä yksi esimerkki on psalmin 117 (116) rivi *Spassiboikat D'umalad, kaik rahvahad! Kiittagat* Hänt, kanzkundad! Tässä on käytetty venäläisestä sanasta спасибо 'kiitos' muodostettua verbiä. Sen analogiaa ei ole venäjässä eikä kirkkoslaavissa, joissa käytetään verbiä благодарить 'kiittää'. Omintaikaisen verbin käyttö lyydissä on hyvä ratkaisu, koska teksti kuulostaa paremmalta ja toisaalta se näyttää mielenkiintoisia lyydin kielen ominaisuuksia.

Viimeinen esimerkki tässä artikkelissa voisi olla Pyhän Kominaisuuden lyydiläisnimi *Stroič* (< krksl. Троица).

LOPPUSANAT

Ortodoksisuudella on ollut tärkeä asema karjalaisen kulttuurissa. Karjalaiskieliin ja -murteisiin ei lainattu sanoja vain (muinais)venäjältä, mutta myös kirkkoslaavista. Miikul Pahomovin käännösehdoituksessa on melko puhdasta kieltä, koska tavalliset ihmiset käyttävät paljon enemmän epäkäännettyjä kirkkoslaavilaisia fraaseja. Minulla oli mahdollisuus kuulla heidän puhettaan vuonna 2012 kenttätyömatkalla Tuuksan kylässä Aunuksen alueella, kun nauhoitimme siellä itkuvirsiä.

Jumalanpalvelustekstien sanastosta ja sananmuodoista näkyy, että karjalaiset olivat olleet kauan venäläisen kielen ja kulttuurin vaikutuspiirissä. Se näkyy kirkkoslaavilaisesta ja venäläisestä sanastosta. Itämerensuomalaisissa kielissä, jotka olivat germaanisesta kulttuurin (lähinnä ruotsin tai saksan) vaikutuspiirissä, on paljon enemmän germaanisista lainoja kuin slaavilaisia. Sama sana voi tulla germaanisista tai slaavilaisista kielistä riippuen vaikutuspiiristä, esim. suom. *tunti*, vi. *tund* liittyvät saks. *Stund*, mutta lyyd. čuas < krksl. час.

Lyydi on uhanalainen kieli ja on todella tärkeää levittää sen käyttöä eri tavoin, joista yksi on Jumalanpalveluksen toimittaminen lyydiksi.

SIMONAS NOREIKIS

LÄHDELUETTELO

- Lehtinen, T. 2007: Kielen vuosituhannet. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Kiparsky, V. 1956: Suomalais-slaavilaisten kosketuksien ajoituksesta. - Virittäjä 60.
- Pahomov, Miikul 2005: Ehtsluužb. Arkipäivän ehtoopalvelus ja rukouksia lyydin ja karjala-ainuksen kielellä: Käännösehdotus. Lüüdilaine Siebr. Helsingi.

ECHO-HANKE LOI ETNOKULTTUURIKESKUSTEN VERKOSTON KARJALAAN

Juminkeko-säätiö on yhteistyössä Karjalan tasavallan Kulttuuriministeriön ja Karjalan kansallisten kulttuurien keskuksen kanssa toteuttanut vuosien 2013-2014 aikana ECHO- hanketta, jonka keskeisenä tavoitteena oli etnokulttuurikeskusten verkoston luominen Karjalan tasavaltaan. Jo vuosia valmisteilla olleen hankkeen koulutukseen osallistuivat myös Karjalan Tiedekeskuksen Kielen, kirjallisuuden ja historian instituutti sekä Petroskoin konservatorio.

Hankkeen taustalla oli se tosiasia, että Karjalan tasavallassa on meidän päiviimme asti säilynyt kantakansojen perinnekulttuuri omine kielineen ja murteineen sekä tapoineen. Tämä eurooppalaisittain erittäin harvinainen pienten alkuperäiskansojen ja valtakulttuurin pienten kansaryhmien perinnekulttuuri ei kuitenkaan ollut saanut riittävästi huomiota ja siten tukea osakseen. ECHO-hankkeen tavoitteena olikin pyrkiä pelastaan näiden koko maailman mittakaavassa ainutlaatuisien alkuperäiskulttuurien olemassaolon edellytykset molempia osapuolia hyödyttävän kansainvälisen yhteistyön avulla.

Kaikki Karjalan kantakansat olivat hankkeessa edustettuina: vienankarjalaiset, Seesjärven karjalaiset, lyydiläiset, livvikot, vepsäläiset, pomorit ja Äänisniemen venäläiset. Tärkeänä edellytyksenä niille etnokulttuurikeskuksille, jotka otettiin mukaan hankkeeseen, oli oman alueensa kulttuurin esilletuomisen ja tukemisen lisäksi paikallisen kielen sukupolvelta toiselle siirtämiseen liittyvät toimenpiteet.

Yhtä kantakansaa saattoivat edustaa useatkin etnokulttuurikeskukset, joilla kullakin oli oma profiilinsa. Niinpä vienankarjalaista kulttuuria toivat esille Vuokkiniemen, Uhtuan, Haikolan ja Paanajärven etnokeskukset. Livviläisiä edustivat Aunuksen, Prääsän, Essoilan, Vieljärven ja Kinnermäen etnokeskukset. Lyydin kulttuuri jäi vain Kuujärven etnokulttuurikeskuksen varaan, koska Kentjärvellä lyydiläisen kulttuurin aktivistit eivät suostuneet toimimaan heille tar-

jotussa kulttuuritalon tiloissa, joihin etnokeskukselle olisi kunnostettu toimitilat.

ECHO-hankkeessa kaikille siihen osallistuneille etnokulttuurikeskuksille luotiin kunnolliset toimintaedellytykset, jotta ne voivat palvella paikallisia asukkaita, kotimaisia ja ulkomaisia turisteja sekä kommunikoida keskenään sekä rajan yli toistensa kanssa. Rakennuksia kunnostettiin. Niihin hankittiin modernit välineistöt sekä keskinäiseen kanssakäyntiin että

kulttuurin esittelemiseksi ja välittämiseksi lapsille ja nuorille.

Ennen kaikkea ECHO-hanke oli kuitenkin koulutushanke. Alkutilanteessa etnokeskuksilla ei ollut minkäänlaisia yhteyksiä toisiinsa. Useimmilla ei ollut kontakteja edes oman paikkakuntansa muihin kulttuurilaitoksiin, kuten museoihin tai kirjastoihin, eikä lastentarhoihin tai kouluihin. Henkilöstön kolutustaso oli hyvin heterogeeninen. Tästä tilanteesta hanke

aloitettiin. Kaikkiaan kahden vuoden aikana pidettiin yhdeksän seminaaria, jotka toteutettiin siten, että kaikkien etnokeskusten henkilöstö kävi niiden yhteydessä kaikissa muissa. Näin tutustuttiin toistensa hyviin käytäntöihin ja ongelmiin. Seminaarien yhteydessä toteutettiin työpajoja, joissa henkilöstö taitavien kouluttajien opastamana laati omille etnokeskuksilleen kehityssuunitelmat.

Etnokulttuurikeskusten verkostoa luodessa synnyttiin uusi, joustava kulttuuritoiminnan hallintokäytäntömalli. Alueelliset etnokulttuurikeskukset muodostuvat useista eri toimintapisteistä, jotka voivat sijaita eri piirien alueilla ja joista kaikki eivät ole piirien tai valtion ylläpitämiä, vaan myös kansalaisjärjestöjen. Jokaisella toimipisteellä on oma muista poikkeava kulttuurinen profiilinsa. Etnokeskusverkostolle tehtiin myös suomeksi, venäjäksi, englanniksi ja paikallisilla kielillä toimivat verkkosivut (www.etnokarjala.ru).

Hankkeen tuloksena syntyi todellinen verkosto. Se tulee lisäämään kulttuurista kanssakäymistä Karjalan ja Suomen välillä ja säilyttämään kulttuurista moninaisuutta Karjalassa sekä samalla kehittämään olennaisella tavalla kulttuurimatkailun mahdollisuuksia Karjalan ja Suomen rajojen yli molempiin suuntiin.

MARKKU NIEMINEN

ECHO-hankkeen koulutusseminaarit pidettiin eri etnokulttuurikeskuksissa. Näin tutustuttiin kunkin käytäntöihin ja toimintamahdollisuuksiin. Kuujärvellä pidetyssä seminaarissa luennoi mm. museosiantuntija Leena Jääskeläinen.

Agvehen tsasouna (Borg).

ДЕРЕВНЯ ЯКОВЛЕВСКОЕ МИХАЙЛОВСКОГО СЕЛЬСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ *AGVEN – KUUJÄRVEN LYYDILÄISKYLÄ*

Lüüdimua-palsta jatkaa lyydiläiskylien historiaa valaisevien kirjoitusten julkaisemista. Autioinut Agvehen kylä kuului aikoinaan Kuujärven kyläryhmään. Jutun tekijä kuujärveläinen Nina Galaševa (os. Semenova) on syntynyt Agvehessa. Vuonna 2015 hän sai palkintosijan Lyydiläisen Seuran julistamassa kirjoituskilpailussa. Hänen kirjoituksensa nojautuu kylän entisten asukkaiden Anastasia Vojevodovan ja Anastasia Mitroškinan muistelmiin. Kuvamateriaalina käytetään Aavikon ja Borgin v. 1942 Agvehessa ottamia valokuvia (Lähde: SA-kuva).

Деревня Яковлевское находилась на высоком берегу озера Долгое между деревнями Кукойнаволоок и Новиково в 6 км от деревни Устье. Выше деревни пролегла дорога, которая вела из Устья в Мошничье. Самое раннее упоминание деревни встречается в Писцовой книге 1563 года. Когда-то деревня была большая. В ней было более 30 домов, школа, интернат, магазин, фельдшерский пункт. На высоком пригорке стояла Воздвиженская часовня. Праздник деревни - Воздвижение - отмечался 27 сентября. Граница деревни была обозначена двумя придорожными крестами, установленными со стороны деревни Новиково и со стороны деревни Устье. Досюда провожали покидающих деревню родственников и умерших.

В километре от деревни в сторону Новиково есть озеро Медвежье - Kondärv (kondij – ”медведь”). Из него вытекает ручей Suaroja, который соединяет озеро Медвежье с Долгим озером. В

нескольких километрах находится Болотное озеро – Suodärv, а также озеро Karniždärv, расположенное за Долгим озером. Вокруг деревни были поля и пожни, получившие названия по фамилиям своих хозяев: пожня Михалкина, пожня Хаттоева, поле Шурупова и т. д.

Через деревню протекал мелкий ручей. Он был такой мелкий, что не требовалось никаких мостков, достаточно было положенной доски. Дома располагались вдоль двух дорог, образуя улицы. От них выходили два проулка, которые заканчивались тропой на Кукойнаволоок и выходом на берег Долгого озера напротив деревни Ньюхово. В деревне было три колодца и родник, в котором была прозрачная и очень холодная вода - Vilukaiv. Самым большим и богатым был дом Хаттоева. Рядом с ним росли высокие ели, стояли хозяйственные постройки и рига. Хозяина репрессировали, а в его доме разместили школу. Несколько домов были построены на двух хозяев-братьев: Болуевы, Семеновы, Михалкины.

Первую улицу от часовни в сторону Устья образовывали дома Булыгина Дмитрия Николаевича, Воеводова Матвея Федоровича, Семенова Егора Осиповича, Семенова Петра, Павлова Дмитрия Матвеевича, Карпова, Афанасьева, Костякова, Макарова, Логинова, Хаттоева, Захарова, Назарова, Михалкина. Позднее дом Михалкина был продан Ильиной. Вторую улицу от озера в сторону Новиково образовывали дома Болуевых, Семеновых, Михалкина, братьев Михалкиных, Саватьевых, Се-

менова, Карпова, Филиппова. Проулок в сторону Кукойнаволока составляли дома Саватьева Федора, Саватьева Петра, Гумбарова Матвея, Филиппова Петра. Второй проулок в сторону озера образовывали дома Булыгина, Саватьева, Ильиных, Филиппова Ивана. Почти все бани стояли на берегу озера. В амбаре Семенова располагался магазин. В нем долгое время работала продавцом Болуева Татьяна Ефимовна. В доме Болуевых какое-то время была школа, а потом - интернат. В школе преподавали учителя Семенов Алексей Андреевич, Логинова Мария Ильинична, Петров Александр Петрович.

Ylhäällä: Lyydiläistalon mahtava kuisti (Agveh, Borg). Oikealla: Tiilitehdas Agvehen kylässä. Joskus täytyy savea hakata ensin hakulla (Borg).

Уклад жизни жителей деревни был тесно связан с круговоротом в природе и включал в себя основные сезонные работы: пахоту, сев, сенокос, сбор урожая. В дополнение к ним бытовали разные ремесла и промыслы: плотницкое, ткачество, изготовление корзин, дегтя, вязание сетей, рыбная ловля, сбор ягод и грибов. Рядом с деревней был карьер, в котором добывали глину и изготавливали кирпич. Он располагался со стороны деревни Устье.

После двух пожаров, произошедших в Яковлевском в 1960-х и 1980-х годах, деревня полностью опустела.

Нина Галашева (СЕМЕНОВА)

Статья написана по воспоминаниям жителей деревни Воеводовой Анастасии Николаевны, Митрошкиной Анастасии Егоровны, а также использованы материалы из работы Ахпоевой О. В. "Топонимика лоянских деревень".

ELOKUINEN RETKI KUUJÄRVELLE 12–13.8.2014

Ilta Kuujärvellä 12.8.2014

Varhaisena sunnuntaiamuna 10 elokuuta 2014 lähtivät sisarukset Matti Mäkinen, Marjatta Mäkinen, Hilka-Mari Lehto ja Heikki Mäkinen sekä Hilkan puoliso Antti Lehto ja Heikin puoliso Marja-Liisa Lohjalta kohti Venäjää matkustaakseen Laatokan ympäri ja Karjalan tarunhoitoisille laulumaille. Vahvistaakseen historian tuntemustaan yleisesti ja erityisesti Itä-Karjalan tietämystään otettiin serkku Armi Kerola-Kyynäräinen ja miehensä Antti Kyynäräinen Hyvinkäältä mukaan.

Tarkoitus oli antaa tämä matka lahjaksi Matille, joka täytti pyöreitä helmikuussa. Hän joutuikin itse lahjoittajaksi, koska antoi linja-autonsa käyttöömme. Kaiken lisäksi hän itse ajoi koko tuon yli 2000 km:n matkan. Tärkein syy reissuumme ovat vanhempamme. Isämme ja äitimme olivat olosuhteiden pakosta olleet Aunuksen Karjalassa vuosina 1941-1944. Vanhem-

piemme sodanaikaiset vaiheet ovat viime aikoina tulleet meitä erityisen lähelle, koska olemme digitoinneet heidän sodanaikaisen kirjeenvaihtonsa, jota on säilynyt kaikkiaan noin 400 kirjettä. Halusimme tällä tavoin kunnioittaa heidän muistoaan ja osoittaa kiitollisuutta äidille ja isälle, jotka uhrasivat parhaat vuotensa kotikontunsa ja kulttuurinsa puolustamiselle. Isämme palveli talvisodassa hevossairaalan muonituspäällikkönä. Jatkosodassa hän taisteli ensin Hangon sitten Aunuksen rintamalla. Asemasodan aikana hän on oletettavasti liikkunut myös Kuujärvellä, koska jalkaväkirykmentti 34, jonka riveissä isä taisteli, osallistui sotaan näillä seuduilla. Äitimme hoiti sekä talvi- että jatkosodassa haavoittuneita sotasairaalassa, joka vaihtoi paikkaa sotatilanteen mukaan. Eräässä vaiheessa suomalaisten sotasairaala, jossa äitimme työskenteli, toimi Syvärin luostarissa. Ymmärryksemme mukaan vanhempamme kestivät nuo raskaat vuodet, koska uskoivat toisiinsa ja unelmaansa rauhasta sekä omasta perheestä omilla mailla vapaassa maassa.

Toinen merkittävä syy käydä Kuujärvellä oli Lyydiläinen Seura, jonka jäsen Heikki on. Heikki oli kuusi vuotta sitten käynyt Kuujärvellä ja hänelle oli jäänyt käynnistä hyvät muistot. Koska hän halusi tavata lyydiläiset ystävät uudelleen, hän suosittelee Kuujärven Lyydi-kotia yöpymispaikaksemme.

Ylitimme Värtsilän rajan aikaisin iltapäivällä ja pienen etsiskelyn jälkeen löysimme ensimmäisen majapaikkamme Herrankukkaron, joka sijaitsee rakenteilla olevan kirkon tiloissa Ruskealassa. Herrankukkaron omistaa Inkerin kirkon Ruskealan luterilainen seurakunta. Alkuperäinen, C.L. Engelin suunnittelema

kirkko oli palanut salaman iskusta vuonna 1940. Uusi-kin, Kalevi ja Iris Keinosen johdolla rakennettu kirkko oli vuosi sitten palanut tulipalossa. Kalevi Keinosen kuoltua työtä jatkavat jo 20 vuotta hänen kanssaan yhteistyössä olleet Pauli ja Tatjana Hedlund. Nykyisen keskeneräisen kirkon kirkkosalissa pidettäneen sekä

Kuva 2: Lyydi-kodin edessä vasemmalta Marjatta Mäkinen, Matti Mäkinen, Antti Kyynäräinen, Hilikka-Mari Lehto, Antti Lehto ja Armi Kerola-Kyynäräinen

ortodoksisia että luterilaisia jumalanpalveluksia esille olevista risteistä päätellen. Ruskealan Herrankukkarotarjoaa matkailijoille edullisesti yösijoja ja aterioita. Ystävällisen henkilökunnan valmistama ruoka maistui meille hyvin. Minä nukuin Petäjä-nimisessä huoneessa erityisen sikeästi. Työ kirkon jälleenrakentamiseksi jatkuu, avustukset ja apuvoimat ovat tervetulleita, eivät vähiten matkailijoiden muodossa.

Ruskealan aamukahvien jälkeen suuntasimme

Kuva 3: Lyydi-kodin emäntä Raisa Kopaneva

Sortavalan kautta Kuujärveä kohti Laatokan rantaa seurailleen. Nykykartoista ei ole helppo löytää Kuujärveä, koska sen nimi on nyt Mihailovskoje. Pahaksi onneksi valitsimme sen kuoppaisemman ja huonokuntoisemman tien. Siinä joutui sekä linja-automme että taitava kuljettajamme kovalle koetukselle.

Perille kuitenkin tultiin ja Mihailovskojessa (Kuujärven Joensuun kylässä) majapaikkamme löytyi helposti, koska se on kylän uusin rakennus. Lisäksi talon seinässä on kyltti ”Lyydi-koti” lyydiksi, suomeksi ja venäjäksi. Raisa Kopaneva, joka miehensä kanssa pitää tätä vierastaloa ”Medvezhnoe ygolok” (Kontionpesä)-nimellä, asuu itse samassa pihapiirissä. Kaksi huonetta Lyydi-kodin alakerrassa kuuluu Lyydiläiselle Seuralle, joissa voi myös yöpyä, ja muut tilat Raisan ”Kontion-

pesälle”. Yläkerrassa on kaksi huonetta, neljä vuodetta kummassakin. Talo on viihtyisästi sisustettu ja saniteettitilojen kalusteet viimeisen päälle. Suihkuelementissä voi mm. kuunnella musiikkia samalla kun suihkuttelee itseään. Keittiö oli niin ikään hyvin varusteltu, vaikka emme sitä itse juuri joutuneet käyttämään. Raisa kun valmisti meille aamiaisen ja illallisen. En-

Kuva 4: Henkilöt vasemmalta: Maria Ignatseva, Heikki Mäkinen, Hilikka-Mari Lehto, Antti Kyyneräinen ja Marja-Liisa Mäkinen

simmäisenä iltana saimme täytettyjä paprikoita, jotka olivat kasvaneet omassa puutarhassa. Toisena aamuna saimme maukkaat munaleivät: vaalean leipäviipaleen sisus oli korvattu kananmunalla ja paistettu pannulla kummaltakin puolelta. Mainio idea!

Maanantaina, jolloin Mihailovskojeen saavuimme, kävelimme kylänraitilla katselemassa ulkoapäin kirkkoa, joka on pystytetty Lyydiläisen Seuran tuella, ja nautimme tyynestä järvenrantamaisemasta. Ihailtua tuli myös kylän hohtavansininen puhelin, jota emme tosin osanneet käyttää. Tiistaiamuna lähdimme Syvärin luostariin Raisan neuvomaa parempaa tietä Podporozen kautta. Luostarikäynnin jälkeen menimme os-

Kuva 5: Marja-Liisa ja Heikki Mäkinen Anna Nikitinan seurassa Kuujärvellä 13.8.2014.

toksille kyläkauppaan. Kaupan tavaravalikoima yllätti, se on suomalaisen supermarketin tasoa ja parempikin, sillä löysimme sieltä erinomaiset varpuluudat. Kaikki myymälässä olevat tavarat olivat huolellisessa järjestyksessä hyllyillään ja hinnat selkeästi merkitty. Siellä vallinnut väentungos kuitenkin säikäytti seurueemme miehet poistumaan kaupasta saman tien. Hilikka ja minä jonotimme kärsivällisesti ajatellen, että ehkä saamme näin kontaktia paikallisiin. Menestys ei ollut kehuttava, sillä vain eräs huojahdellen liikkuva punakasvoinen miesasiakas oli juttutuulella. Myöhemmin meille kerrottiin, että tungos kaupassa johtui palkka-päivästä.

Illansuussa saimme vieraaksemme Maria Ignatsevan, hyvän laulajan ja lyydin kielen taitajan. Ikää pirteällä ja eloisalla Marialla on jo yli 80, joten hän muistaa hyvin, kun suomalaiset saapuivat Kuujärvelle. Kylässä toimi silloin suomalainen koulu, jota Maria sai käydä ja josta hänelle on jäänyt miellyttävät muis-

tot. Ilmankos hänen suomen kielensä sujuu edelleenkin vaivatta! Aikuisikänsä hän teki raskaita töitä muun muassa lypsäjänä kolhoositilan navetassa. Marialla on kaksi tyttäreltä, joista nuorempi, Tyne rakensi miehensä kanssa lisähuoneen äitinsä taloon voidakseen asua äidin kanssa. Tytär miehineen hoitaa Marian, lehmän ja muut kotieläimet omien töidensä ohessa. Maria kertoi myönteistä elämäniloa säteillen omasta vaiherikkaasta elämästään, vastasi kaikkiin kysymyksiimme ja suureksi iloksemme vielä laulaa luikautti useamman laulun sekä lyydiksi että suomeksi. Yhdessäolon päätteeksi toivotimme Marialle hyvää vointia ja terveyttä toivoen vielä voivamme tavata. Herrasmiehenä Heikki saattoi ystävämme Marian turvallisesti kotiin.

Lyydi-kodissa oli myytävänä kauniita akvarelleja, joiden tekijää emme tulleet tietämään. Sieltä voi ostaa myös viehättäviä käsintehtyjä matkamuis-toesineitä mm. tuohenpalalle tussilla piirrettyjä pieniä Kuujärvi-Mihailovskoje –tauluja. Medvezhnoe ygolok selvästikin pyrkii lisäämään matkailua paikkakunnalle. Tarjolla olevista matkailupalveluista mainittakoon: kalastus, metsästys, kulttuuriohjelmat ja hiihtoretket. Raisa kovasti meitä kutsui tervetulleiksi toistekin ja lupasi pitää ajan tasalla paikkakunnan tapahtumista. Hän mainitsi mm. Tihvinän Jumalanäidille omistetun juhlan ensi vuonna. Matkailutoiminnassa hänen apunaan on tytär Alina Tsiganova.

Ennen kuin jätimme Kuujärven, saimme tavata Anna Nikitinan, joka kutsui meidät juttuhetkelle kotiinsa. Anna on toiminut lastenkodin johtajattarena ja ollut yksi kylään rakennetun kirkon kantavia voimia. Anna ylläpitää lyydin kieltä ja kulttuuria Lyydi-talossa järjestämiensä käsityö- ym. kurssien avulla. Anna, joka puhuu erinomaisesti suomea, antoi meille ytimek-

kään kuvauksen siitä, minkälaista elämä Kuujärvellä on viime vuosikymmeninä ollut. Neuvostoliiton hajoaminen oli romahduttanut kyläläisten elämän ja tuonut mukanaan puutetta ja työttömyyttä. Suuren ongelman muodosti alkoholismi, joka on nyt vähentynyt. Anna kertoi, että olot ovat viime vuosina jotensakin vakiintuneet ja kohentuneet, vaikka eläkkeillä ja palkoilla on vaikea tulla toimeen hintojen noustessa.

Sydämet täynnä aidosta karjalaiskylästä huokuvia muistoja jätimme hyvästit Annalle, Marialle, Raisalle sekä pienelle lyydiläisyhteisölle, joka on kokenut niin paljon. Yhtenä osoituksena tästä on se, että Suomen armeijan kuva-arkisto sisältää yli 60 kuvaa Kuujärveltä.

Matti käynnisti linja-auton, me nousimme kyytiin ja lähdimme Pietarin kehätien kautta Kronstadiin (Retusaari) viettääksemme vielä yhden yön Terijoella. Viimeisenä päivänäamme halusimme käydä Uudellakirkolla (Polyany), josta Antti Kynäräisen vanhemmat ovat kotoisin, sekä Säiniöllä (Tšerkasovo) Viipurin maalaiskunnassa, josta Antti Lehdon isä on syntynyt. Ja sitten Suomeen!

MARJATTA MÄKINEN

Isä Mihail avustajineen vihki kellon tarkoitukseensa. Kuvan otti Herman Hakala

KUINKA KUUJÄRVEN KIRKKOON SAATIIN KELLO

Lyydiläisen Seuran vuosijulkaisussa v. 2009 oli kertomus ”Kuinka Kuujärven kirkkoon saatiin sähköt”. Tämä tarina kertoo kellon hankinnasta, siksi otsikkokin on samankaltainen kuin vuonna 2009.

Kuujärven kirkon valmistumisen aikoihin ja vihkiäisissä oli puhetta kirkonkellon hankkimisesta uuteen kirkkoon; kirkossahan pitäisi ehdottomasti olla myös kello. Me muutamat seuran jäsenet pohdimme eri vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia. Hankittaisiinko kello Suomesta vai isä Mihailin toimesta Venäjältä. Rahoituksesta ei ollut haisuakaan. Pohjois-Kymen sotilaspojat olivat sotahistoriamatkalla Kuujärvellä. Tuolloin mukana ollut Kouvolan seurakunnan kirkkoherra Keijo Gärdström piti pienimuotoisen ehtoollispalveluksen kylän kirkossa. Sotilaspoikien keskuudessa heräsi ajatus hankkia rahoitus keräyksellään. Erään Saksan matkani yhteydessä kävin kellovalimolla tutkimassa eri vaihtoehtoja, kauppoja ei tullut. Eikä sotilaspojilta rahaa.

Ajatus hiipui. Ehkä meille tuli muita kiireitä

kellon hankinnan sijaan. Eikä hankkeella ollut tosi aktiivista vetäjääkään.

Olen 1970-luvulta lähtien ollut vanhojen automobiilien harrastajien porukoissa, itselläniikin jokin vanha auto ollut ja on vieläkin. Viime vuoden elokuussa olin Raija Klemolan kanssa automobiilien kokoontumisajoissa Kuopiossa. Autojen lähtöpaikan yhteydessä oli iso kirpputoritapahtuma. Kiertelimme ja katselimme tarjolla ollutta tavaran paljoutta. Raija huomasi eräällä myyntipöydällä kauniin kellon ja tiesi heti minne se kuuluu: Kuujärvelle. Kerroimme kirkon tarinan ja sen kuultuaan myyjä pyytämättä pudotti ”torihintaa” ja kello vaihtoi omistajaa.

Kello oli hallussani liki vuoden. Keväällä Lyydiläinen seura suunnitteli matkaa Kuujärven kirkon 10-vuotisjuhlaan ja siitä aukeni oiva tilaisuus saattaa kello loppusijoituspaikkaansa. Matkaan lähti pikkubussilla 11 hengen seurue ja kaikki halusivat osallistua lahjaan, joten laitettiin hattu kiertämään. Juhlapäivänä 21. heinäkuuta kirkko oli tupaten täynnä ja väkeä

riitti kirkon eteiseen ja pihallekin. Annoimme kellon kirkonpalvelijalle. Varsinaisen palveluksen jälkeen isä Mihail otti kellon vihittäväksi. Vihkiminen tapahtui pitkän kaavan mukaan, mistä me lahjoittajat emme tietenkään ymmärtäneet mitään. Pappi vihmoi kastevettä kellon päälle ja myös koko seurakunta sai virkistävän roiskeen kasvoilleen. Isä Mihail ilahtui silminnähdessä kirkon saamasta lahjasta, sillä kellossa oli harvinaisen kaunis sointi.

Minä toivon myös siunausta tälle kellolle ja toivon, että se soisi usein kutsuen kyläläisiä Jumalan palvelukseen Kuujärven kirkkoon.

ANSSI HEIKKILÄ, KOUVOLA

ps. Siunausta tämä kello toi myös Lyydiläiselle seuralle, sillä Anssi ei halunnut ottaa maksamastaan kellosta rahaa vastaan, vaan päätti lahjoittaa hatusta kertyneen summan edelleen Lyydiläiselle seuralle käytettäväksi sen seuran parhaaksi katsomalla tavalla. Jaettu ilo on kaksinkertainen. Aina.

RAIJA KLEMOLA, ILOMANTSI

Kuvassa Kuujärven kirkon kellon lahjoittajien edustajat Raija Klemola ja Anssi Heikkilä sekä isä Mihail.

Vallanpitäjät ovat tulleet ja menneet, kuujärveläisten on pitänyt sopeutua

YRTIT JA NAAPURIAPU PARHAAT LÄÄKÄRIT

Kuujärvellä kukoistavat vielä suomalaisten vanhat uskomukset pyhistä puista ja luonnonhengistä. Sauna on pyhä paikka, jonka haittijoilta kysytään lupa, saako saunaan mennä. Oma-vaaraistalous pelastaa kuujärveläisten arjen.

Kaalinlehti helpottaa kipeää polveasi. Laita viikon ajan kaalilehtikääre polvesi ympärille, vähintään kerran päivässä puolen tunnin ajaksi. Hyvä, jos ehtisit laittaa pari kertaa, Ludmila, Lycja, Kiprucova, 72, neuvoo naapuriaan ja ystävätärtään, Anna Nikitinaa, 67, naisten turistessa Lycjan kotona teepöydässä heinäkuuisena päivänä.

Anna saa kotiin lähtiessään mukaansa sylillisen kaalinlehtiä.

Ollaan Kuujärvellä, Venäjän Itä-Karjalassa, Laatokan ja Äänisen välisellä kannaksella, noin 300 kilometriä Suomen rajalta itään. Kuujärvi on osa lyydiläisten asuinalueita, joka ulottuu Äänisjärven rantaa myötäillen kapeana vyöhykkeenä Syvärille.

Lyydiläisiä on tänä päivänä noin 10 000. Lyydinkieltä puhuvia arvoidaan olevan kolmisen tuhatta. Kuujärven väestö on kuitenkin etnisesti hyvin sekoittunutta. Lycja Kiprucova on puoliksi lyydi, puoliksi livviläinen. Anna Nikitina on syntyjään kotkajärveläinen, mutta sydämelään lyydiläinen.

Kuujärvi, kuten muitakin osia Itä-Karjalasta, kuului jatkosodan aikana Suomeen.

Runoilija Yrjö Jylhä ylisti Kuujärven kauneutta ja olisi halunnut perustaa sinne taiteilijasiirtolan. Nykyään suomalaisrahoitteinen, vuonna 2009 Kuujärvelle valmistunut Lyydikeskus elvyttää ja ylläpitää lyydin kieltä ja kulttuuria. Suomesta käsin toimintaa koordinoi Lyydiläinen seura.

Kommunistisena aikana Kuujärvellä elettiin ensin maatalouskolhooseissa ja vuodesta 1959 lähtien sovhoosissa, jossa kasvatettiin turkiseläimiä.

Nykyään kunnanvirastoa, koulua, päiväkotia ja kyläkauppaa lukuunottamatta työmahdollisuuksia ei juurikaan ole. Työn perässä pitää ajaa 60 kilometrin päähän Aunukseen. Asukkaita Kuujärvellä on tätä nykyä reilut 300.

KOIVU PYHÄ PUU, SAUNA PYHÄ PAIKKA

Lycja ja Anna kertovat teepöydässä, miten kasveja voi hyödyntää terveydenhoidossa. Niin on tehty Kuujärvellä aina.

– Kaalinlehtien ohella myös nokkosista tehty vasta on erinomainen polvikipujen parantaja. Sillä kun saunassa vastoon, niin kyllä polvet vetreytyvät, Anna lupaa.

– Nivelkipuja helpottaa leppävasta, selkäkipuja katajavasta, hän jatkaa.

Koivu on Karjalassa pyhä puu, sauna pyhä paikka.

– Koivuvihdan liotusvedellä on hyvä pestä itsensä saunassa, Lycja sanoo.

Talveksi kuivattavat vihdat Anna ja Lycja keräävät heinäkuun alkupuolella olevien Iivanan päivien eli paikallisten ”juhannusjuhlien” jälkeen.

Saunan ovesta mennään kunnioittavasti ja saunassa käyttäydytään hillitysti.

– Saunassa on omat haltijansa, isäntäset ja emäntäset, joita saunaan mennessä tervehditään lämpimästi ja kysytään heiltä, saako saunaan tulla, he sanovat.

Kun oikein väsyttää ja raajoja kolottaa, Anna ja Lycja lekottelevat lauteilla koivunlehtipöydällä.

– Lauteiden ja koivulehtipöydän väliin on hyvä laittaa kangas. Saunomisen lopussa lehdet saa siististi kääraistyä kankaaseen, he neuvovat.

PERUNAN JA SIREENIN KUKKIA UUTETAAN VODKAAN

Jalkojen virkistämiseksi Anna ja Lycja neuvovat kokoamaan saunaan jalkakylvyksi vesiasian, jossa on veden lisäksi katajan ja männyn oksia.

Jalkakipuja vastaan naiset tekevät ulkoises-

Lycja Kiprucovan pihassa kasvaa komea rivi kaalia. Naapuri Anna Nikitina saa Lucjalta kaalinlehtiä kääreaineksiksi kipeään polveensa.

ti käytettävää tinktuuraa uuttamalla perunankukkia parin viikon ajan vodkassa. Kipeille sorminivelille tehdään ulkoisesti siveltävä vodkauutus valkoisista sireenin kukista.

Moneen ihovaivaan tepsivä öljy saadaan keittämällä voikukan kukkia auringonkukkaöljyssä. Sydänterveydeksi Anna ja Lycja keräävät maitohorsman nuoria kukintoja ja lehtiä, kuivaavat niitä ja juovat teenä pitkin vuotta. Puolukanlehdistä hautuu munuaisia haitavaa teetä.

Alakuloon auttaa mäkikuismatee. Lycja käyttää mäkikuismaa myös korkean verenpaineen ja yskän hoidossa.

– Mäkikuisma tulee kerätä kuivattavaksi perjantaina ennen Iljan päivää, joka on 2. elokuuta, Lycja sanoo.

VENÄLÄISIIN KURKKUIHIN MYÖS PÄTKÄ CHILIÄ

Metsämansikanlehtiä Anna ja Lycja keräävät ja kuivaavat teeaineksiksi herkutteluhetkiin. Herkutteluhetkiä varten Lycja on keittänyt vierailupäivämme aamulla metsävadelmista hilloa. Se maistuu sekä piiraiden että etenkin Lycjan itse valmistaman talkunan kanssa.

Lycjan tyttärentyttären, Veronican herkkua ovat uusista avomaankurkuista tehdyt venäläiset kurkut, jotka ovat päivän, pari maustuneet. Kellarissa kurkut säilyvät hyvinä seuraavaan kesään saakka. Venäläisiin kurkkuihin sekä Lycja että Anna laittavat kurkkujen lisäksi merisuolaa, kolme ruokalusikallis-

Lycja taitaa karjalaisen tanssin.

ta litraan vettä, kuumaa vettä, tammenlehtiä, viinimarjapensaanlehtiä, tillinkukintoja sekä valkosipulinkynsiä ja pienen pätjän chiliä.

– Kurkuista leikkaistaan päät pois, näin ne maustuvat hyvin, Anna neuvoo. Annan kotona vieras saa herkutelia maukkaalla salaattilla, jonka ainekset kasvavat Annan omassa puutarhassa.

– Juustosalaattiin laitan flavonoidirikasta punaista sipulia, keltaista paprikaa, tomaattia ja Aunuksen juustoa. Kastikkeen sekoitan majoneesista, suolasta ja pippurista.

ANNAN AVIOLIITTO OLI ONNELLINEN

Anna asuu yksin. Poika perheineen asuu samassa kylässä, tytär perheineen noin 60 kilometrin päässä Aunuksessa.

Anna on eläkkeellä Kuujärven päiväkodin johtajan työstä. Eläke on noin 300 euroa kuukaudesta. Lycja asuu kolmistaan Olga-tyttärensä ja hänen Veronica-tyttärensä kanssa. Lapsia Lycjalla on seitsemän, heistä kaksi on jo kuollut.

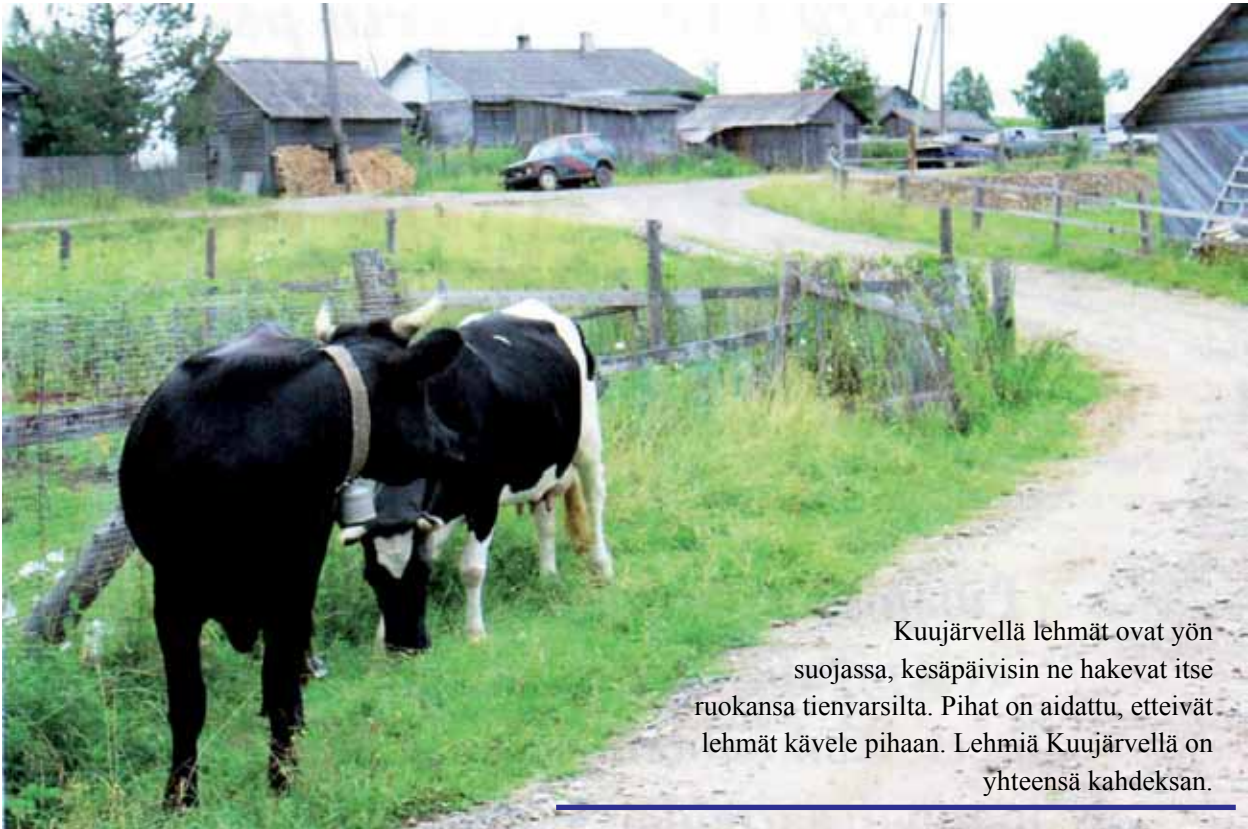
Annan ja Lycjan miehet ovat kuolleet. Annan mies kuoli kahdeksan vuotta sitten syöpään. Lycjan mies hirtti itsensä saunaan, kun ei jaksanut elää iho-syövän kanssa.

Annan avioliitto oli onnellinen, mies ei ryyppännyt. Päivätyönsä Slava teki sovhoosin turkistarhan autonkuljettajana. Kotona pidettiin paria lehmää, sikaa ja kanoja sekä kasvatettiin perunat ja vihannekset, kuten Anna tekee edelleen.

LYCJAN ELÄMÄ KARUA SELVIYTYMISTÄ

Lycjan osa on ollut kovempi, lapsuudestaan saakka. Avioliitto oli selviytymistaistelua juopon miehen ja ison lapsilauman kanssa.

Jatkosodan jälkeen kommunistiset vallanpitäjät eivät kohdelleet silkkihansikkainen suomalaisten kanssa yhteistyötä tehneitä. Lycjan isä oli ollut Kuujärven suomalaisaikaan kyläpäällikkö. Rangais-
tukseksi suomalaismielisyydestä hänet hirtettiin sodan jälkeen julkisesti Aunuksen kaupungin torilla.

Kuujärvellä lehmät ovat yön suojassa, kesäpäivisin ne hakevat itse ruokansa tienvarsilta. Pihat on aidattu, etteivät lehmät kävele pihaan. Lehmiä Kuujärvellä on yhteensä kahdeksan.

Miehen vaimo ja lapset pakotettiin katsomaan taapahtumaa. Kaiken lisäksi miestä riiputettiin hirressä viikko varoituksena kansalle. Lycja oli tuolloin kaksivuotias.

RASKAAT TYÖT JÄTTÄNEET MERKKINSÄ LYCJAAN

Isän hirttämisen jälkeen koko perhe joutui kokemaan pilkkaa ja alistamista. Äidiltä otettiin lehmäkin pois. Lycjan veli ei päässyt aikanaan edes armeijaan, eikä kukaan lapsista saanut lähteä yliopistoon opiskelemaan. Lycja joutui 14-vuotiaana kolhoosin navettaan lehmiä hoitamaan. Työpäivät venyivät usein 12-16-tuntisiksi.

– Aina piti olla paras ja näyttää, että petturi-isän tytär onkin muuta, Lycja kertoo.

Raskas työ kolhoosin navetassa sekä aamuin illoin lisäksi omassa navetassa ovat jättäneet merkkinsä Lycjaan. Jalat ovat kuin puupötkelöt, paksut ja turvonneet. Silti jalat taipuvat karjalaiseen tanssiin, kun Lycja innostuu tanssimaan vierailleen.

– Karjalainen nainen on rautaa, pajassa taotua, ja karjalainen nainen osaa löytää ilon arjen karuuden keskelläkin, Anna kommentoi ystävättärensä elämää.

HYVÄT TEOT PALKITAAN

Lycja on tunnettu parantaja. Hänen luokseen tullaan kaukaakin hakemaan apua. Lycja kertoo perineensä tietonsa ja taitonsa äidiltään ja miehensä isoäidiltä sekä läheisen kylän, Hidniemen Pikku Marialta.

Lycja auttaa ihmisiä niin lääkekasvien kuin henkisen voiman avulla. Hän ei ota maksua potilailtaan.

– Mummoni sanoi, että ruplaakaan ei saa ottaa maksuksi. On tärkeä tehdä hyvää aina kun voi. Pahantekijälle paha tulee takaisin, Lycja pohtii.

TEKSTI: REETTA AHOLA
JA MARIA SUUTALA
KUVAT: REETTA AHOLA

Juttu on ilmestynyt aiemmin Antiikki ja taide -lehdessä

YLIDIAKONI MIKAEL KRIISIN 1920–2014

Ylidiakoni Mikael Kriisin siirtyi tästä ajasta iäisyyteen 5. elokuuta 2014. Hän oli syntynyt 20.10.1920 Korpiselän pitäjässä Karjalassa, mutta siirtyi jo lapsuudessa perheensä mukana Valamon saarelle, jossa hänen isänsä sai työpaikan luostarin alueella toimineessa työpajassa. Mikael muutti 17 vuoden ikäisenä Viipuriin, josta hänet sodan sytyttyä kutsuttiin puolustusvoimien palvelukseen. Venäjän kieltä hällitsevana hän suoritti palvelusta tulkin tehtävässä.

Sodan päätyttyä Kriisin muutti Helsinkiin, jossa hän lyhyen välivaiheen jälkeen sai työtä tulkkina, mutta aloitti myös opinnot Sibeliuksen Akatemiassa. Vuonna 1947 hän solmi avioliiton Terijoella syntyneen Antonina Poschekonovin kanssa. Musiikkiopintoja suoritettuaan hän lauloi oopperan kuorossa ja esiintyi varsin usein myös solistina.

Lapsuus- ja nuoruusvuodet Valamossa ilmeisesti vaikuttivat siihen, että oopperalaulaja tunsi kutsumusta kirkon palvelukseen. Mahdollisuus siihen avautui, kun hän yksityisoppilaana vuonna 1960 suoritti diakonin tutkinnon ortodoksisessa pappisseminaarissa. Seuraavana vuonna hänet valittiin Helsingin ortodoksisen seurakunnan slaavinkielisen diakonin virkaan, jota hän hoiti vuonna 1987 tapahtuneeseen eläkkeelle jäämiseensä asti. Eläkevuosinaan hän osallistui jumalanpalvelusten toimittamiseen mm. Uspenskin katedraalissa ja Pyhän Kolminaisuuden kirkossa, viimeisimpinä vuosina pääasiassa Helenan vanhainkodin kirkossa.

Päätoimensa ohella isä Mikael osallistui aktiivisesti seurakunnan kuoro- ja nuorisotyöhön. Hän toimi pitkään myös useiden eri järjestöjen luottamustehtävissä, mm. Valamo-seuran, Valamon Ystävien, Helsingin sotaveteraanien hengellisen toimikunnan ja Venäläisen Hyväntekeväisyysyhdistyksen hallintoelinten jäsenenä. Lyydiläistaustan omaavana hän osallistui myös Lyydiläisen Seuran toimintoihin.

Henkilökohtaisesti minulla oli ilo tutustua Mikael Kriisiin jo 1950-luvun lopulla opiskellesani pappisseminaarissa, jossa hän kävi suorittamas-

sa diakonin tutkintoon kuuluvia tenttejä. Vieläkin muistan elävästi sen aurinkoisen alkukesän päivän, jolloin hän seminaarin kevätjuhlassa tuolloin opintonsa päättäneiden joukossa sai todistuksen diakonin tutkinnosta. En silloin kuitenkaan osannut aavistaa, että elämän varrella tulisin vuosikymmeniä palvelemaan hänen työtoverinaan Helsingin ortodoksisessa seurakunnassa.

Isä Mikael oli ennen kaikkea valamolaisen ja yleensä slaavilaisen jumalanpalvelusperinteen tuntija ja vaalija. Kyse ei ollut pelkästään siitä, että hänellä oli tarvittava kielitaito, vaan myös siitä, että hän oli sisäistänyt slaavilaisen perinteen rikkauden ja kykeni sen syvintä sisältöä välittämään myös kanssapalvelijoilleen ja koko seurakunnalle.

Isä Mikaelia ilolla ja kiitollisena rukouksissa muistaen

ISÄ VEIKKO PURMONEN

LYYDILÄISEN SEURAN MATKA 18.–22.7.2015 KUUJÄRVELLE AUNUKSEN KARJALAAN

Lyydiläinen Seura teki heinäkuussa matkan Kuujärvelle tarkoituksena osallistua kirkon 10-vuotisjuhlaan. Kirkko Kuujärvelle rakennettiin vuosien 2004-2005 aikana ja vihittiin käyttöön 21.7.2005. Varat kirkon rakentamiseen oli kerätty Lyydiläisen Seuran jäseniltä sekä asiasta kiinnostuneilta yksityisiltä ja yhdistyksiltä.

Samalla oli tarkoitus kartoittaa lyydinkielen opetuksen tilaa Kuujärven kylässä. Lyydi-kodissa on toiminut lasten lyydinkielen kerho sekä matonkutomis-työpaja.

Kielikerho on kokoontunut jo usean vuoden aikana Nadja Kovaltshukin johdolla kerran viikossa. Kerhossa on ollut keskimäärin 7-8 lasta ja nuorta.

Matonkutomis-työpaja on kokoontunut Anna Nikitinan johdolla kahdesti viikossa jo noin kolmen vuoden ajan. Kangaspuut on saatu Suomesta lahjoituksena ja ne koottiin syksyllä 2012 pidetyn kieli-leirin aikana. Kerhon toiminta tapahtuu lyydinkielellä.

Useista yrityksistä huolimatta lyydin kielen opetusta Kuujärven koulussa ei ole saatu aloitettua.

Lähdimme lauantai-aamuna Helsingistä Lehdon liikenteen pikkubussilla kohti Värtsilää ja Kuujärveä. Saavuimme myöhään lauantai-iltana perille Kuujärvelle ja suurin osa matkalaisista majoittui Raisa Kopanevan emännöimään Lyydi-kotiin.

Teimme matkan aikana kaksi retkeä, toisen Kuujärven ympäristöön ja toisen Kinnermäelle ja Vieljärvelle.

Sunnuntaina teimme siis ensimmäisen retken kiertämällä bussilla Kuujärven, oppaanamme Raija Kle-mola. Näimme Kuujärven rantojen kylät, Solan, Syrjän, Tuoslan, Hidniemen ja Paloniemen. Useimmissa kylissä ei enää ole ollut ympärivuotista asutusta, mutta iloksemme huomasimme, että kylissä oli korjattu taloja ja jopa rakennettu uusia hirsirakennuksia. Kylät ovat saaneet uuden elämän kesän ajaksi.

Paloniemen kylään tullessa pyhä risti tervehti tulijoita

Paloniemessä pysähdyimme ja tutustuimme kohentuneeseen kylään. Paloniemessä oli vietetty praasniekka pari viikkoa ennen käyntiämme. Kylän alussa avaralla paikalla oli uusi risti, joka oli siunattu praasniekan aikana.

Sunnuntaina osa matkalaisista nautti savusau-
nan löylyistä Pitkäljärven rannalla ja rohkeimmat kä-
vivät jopa uimassa.

Maanantaina teimme toisen retken Vieljärvelle ja Kinnermäkeen. Matkalla poikkesimme Pyhäjärvellä, jossa tapasimme paikallisen koulun rehtorin Zinaida Matikaisen. Keskustelimme runsaan tee- ja kahvipöydän ääressä lyydin kielen tilasta Pyhäjär-

Kinnermäki, vuohikatras, taustalla näkyy perinteinen kinnermäkeläinen talo kaksoisikkunoineen

vellä. Rehtori Matikainen kertoi, että heillä koulussa on kaksi ryhmää jotka opiskelevat lyydin kieltä.

Jatkoimme matkaa ensin Kinnermäelle ja tapasimme siellä Kinnermäen emännän Nadja Kalmykovan joka esitteli meille kylää, sen historiaa ja sen kirkkoa. Tapasimme kylän raitilla myös iäkkään vuohipaimenen Ivan Jersovin, joka on ainoa Nadja Kalmykovan perheen lisäksi kylässä ympäri vuoden asuva.

Vieljärvellä tutustuimme Karjalan kielen kotiin (Karjalan kielen kodi). Rakennus oli viimeistelyä vaille valmis. Talosta sai jo nyt hyvän kuvan siitä, minkälaista toimintaa siellä voidaan harjoittaa. Nadja Kalmykova, joka on ollut myös tässä hankkeessa puuhanaisena, esitteli meille talon ja siihen

suunniteltua toimintaa. Talo on tilava ja siinä on useita huoneita sekä ala- että yläkerrassa, mikä mahdollistaa usean erilaisen yhtäaikaisen toiminnan. Talo on tarkoitettu karjalan kielen elvyttämiseen ja sen ylläpitämiseen sekä samalla olemaan koko kylän olohuone. Sinne ovat kaikki äidinkielestään riippumatta tervetulleita. Rakennus on kauniilla paikalla pienen mäen päällä ja sieltä on upea näköala Vieljärvelle.

Tiistaina vietettiin praasniekkaa ja kirkon 10-vuotis palvelus. Palveluksen piti isä Mihail. Palveluksen yhteydessä luovutettiin kirkon kello, joka siunattiin tehtävänsä kutsua kuujärveläiset kirkkoon. Kirkon kellosta on tässä lehdessä myös Anssi Heikkilän seikkaperäinen kirjoitus ”Kuinka Kuujärven kirkkoon saatiin kello”.

Varsinainen praasniekka vietettiin Kulttuuritalolla. Juhla alkoi lasten juhlanäytelmällä Kulttuuritalon edustalla, jossa oli liukumäki, sähköautoja ja muita lasten kiinnostuksen kohteita. Valitettavasti rankka sadekuuro lopetti lasten juhlan aika lyhyeen.

Varsinainen juhla alkoi klo 16.00 Kulttuuritalolla. Kunnanjohtaja Aleksandr Sudnikov avasi tilaisuuden ja toivotti kaikki tervetulleiksi. Ennen varsinaisen viihdeohjelman alkua jaettiin erilaisia tunnustus-palkintoja.

Karjalan Tasavallan kulttuuriministeriön tunnustuksen hyvin tehdystä ”Lyydiläiset juuret” kotisivuista tiedonkeruun pohjaksi annettiin Raisa Kopanevalle, Alina Sherbakova ja Natasha Kiprusovalle.

Lyydiläisen Seuran lyydinkielisen kirjoituskilpailun kolme palkintoa jaettiin tämän jälkeen. Seuran puheenjohtaja Herman Hakala puhui kirjoituskilpailusta sekä lyydinkielen opetuksen edistämisestä. Myös seuran hallituksen jäsen Simo Parpola puhui lyydiksi kielen opetuksen ja säilymisen puolesta.

Jaetun ensimmäisen palkinnon saivat Nadja Kovaltshuk ja Ksenia Melnikova. Kolmannen palkinnon sai Nina Galasheva.

Tämän jälkeen alkoi varsinainen ohjelma. Esiintyjinä oli Karjalan laulu- ja tanssiryhmä Kanteleen jäseniä Petroskoista. Laulu-, soitto- ja tanssiesitykset olivat todella korkeatasoisia.

Keskiviikkoamuna lähdimme varhain paluumatkalle. Matkaan vierähti koko päivä.

Matka oli erittäin antoisa ja saimme taas kerran kokea karjalaista ja erityisesti kuujärveläistä vieraanvaraisuutta.

EVA-LIISA LAAKSO

Markku Savolan ottama valokuva
näkymästä Kuujärvellä

СЕМЕЙНЫЙ КОНКУРС «ОМА RANDAINE»

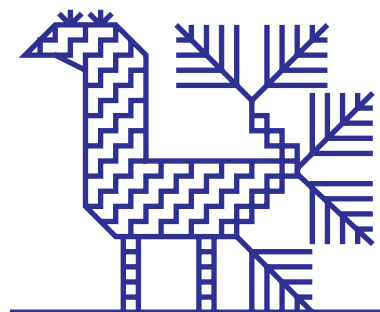
В селе Святозеро Пряжинского района 11 октября 2015 г. впервые состоялся конкурс семей людиков. На звание лучшей людиковской семьи претендовали: семья из села Михайловское Олонецкого р-на - род Мельниковых, семья из с. Спасская Губа Кондопожского р-на - род Яковлевых и семья из Святозера - род Фокиных. Инициатором людиковского семейного конкурса «Ома рандаине» («Родной бережок») была местная общественная организация «Пюхярвен дювред» («Святозерские корни»).

Конкурсантам предстояло выполнить целый ряд непростых заданий: 1 - презентовать свой род, 2 - продемонстрировать национальные костюмы, 3 - по-домашнему накрыть стол по старинным кулинарным рецептам, 4 - показать сказку на людиковском языке. Приятно отметить,

что все конкурсанты показали свое мастерство в кулинарии и в рукоделии. Они представили свои изделия, показали себя в пении и в танце. Основным условием конкурса было знание людиковского языка. Было очень приятно, что на протяжении всего праздника в зале звучала людиковская речь.

Независимое жюри, состоявшее из представителей министерства национальной политики Республики Карелия, академии наук, Ассоциации школьных музеев и пряжинской районной администрации было просто покорено конкурсом национальной кухни. Печеная репа, молочный кисель, брусника с толокном, различные рыбные блюда, домашний хлеб и «сультинад» - это далеко не все из представленных кулинарных шедевров.

Ну а теперь пора назвать имена победителей конкурса: третье место заняли гости из с. Михайловское - род Мельниковых, второе место заняли гости из с. Спасская Губа - род Яковлевых, а первое место получили хозяева из Святозера - род Фокиных. Конкурс семей людиков прошел в очень теплой и дружеской обстановке. Надеемся, что это мероприятие оставит добрый след в сердцах всех участников конкурса и их зрителей.

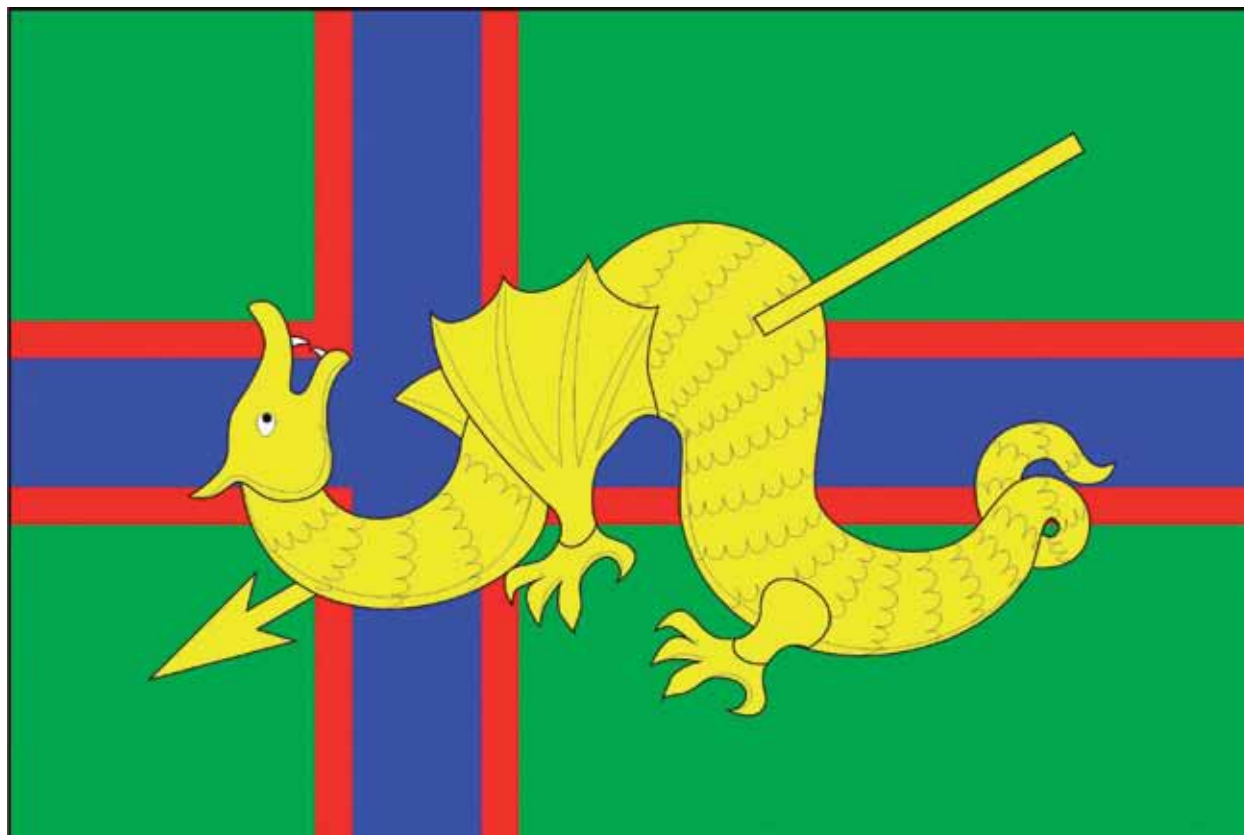

ОЛЬГА ЗАХАРОВА

11. lokakuuta 2015 Pyhäjärvellä pidettiin lyydiläisperheiden kilpailu. Kuvassa Kuujärven ja Pyhäjärven perheiden kattamat perinneruokapöydät. Kuva: Puhärven d'uured rü.

20 VUOTTA TÄYTTÄNYT LYYDILÄISTEN LIPPU VIRALLISTETTIIN KUUJÄRVELLÄ

Tänä vuonna lyydiläisten lippu on täyttänyt 20 vuotta. Lipun on suunnitellut runoilija Miikul Pahomov, ja se otettiin käyttöön v. 1995.

Kuujärven kunnan neuvoston päätöksellä 24. huhtikuuta 2013 lyydiläisten lippuun perustuvat lippu ja vaakuna hyväksyttiin Kuujärven virallisten tunnusten ominaisuudessa. Kuujärven kunnan lipun ja vaakunan luonnokset esitti kolmen henkilön työryhmä, johon kuuluivat Konstantin Baškirov, Viktoria Karpunina ja Svetlana Šteinbah. Lyydiläisvärien ja -ristin lisäksi Kuujärven lipun ja vaakunan tuli koristamaan keihään läpäisemä kultainen lohikäärme Georgios Voittajan ikonista, mikä työryhmän näkemyksen mukaan symboloi kuujärveläisten hengellistä perinnettä.

Kuujärven kirkko, jonka ensimmäisen puurakennuksen pystyttämistä kerrotaan Vaasenin pogostan kirjurinkirjassa vuodelta 1563, pyhitettiin Suurmarttyyri Georgios Voittajan muistolle. Myös Kuujärven nykyinen kirkkorakennus vihittiin v. 2005 samalla nimellä.

Kuujärven kunnan viralliset tunnukset on otettu Venäjän valtion heraldiseen rekisteriin. Venäjällä on jopa valmistettu metallisia rintapinssejä Kuujärven uudella vaakunalla.

LÄHDE- JA KUVAMATERIAALI:
KUUJÄRVEN KUNNAN HALLITUS

RÜHÄRVEN D'UURED - «СВЯТОЗЕРСКИЕ КОРНИ»

В Святозерском сельском поселении Республики Карелия с 2013 года действует местная общественная организация по возрождению, сохранению традиций, культуры и языка людиков «Пюхярвен дювред». Председателем общества является Ольга Захарова (olgazaxarova1961@mail.ru).

Общество проводит различные мероприятия, связанные с историей села Святозеро. Создан музей быта людиков. По собранным от местных старожилов материалам устного и певческого творчества осуществлена поставка обряда людиковской свадьбы. Летом 2015 года был организован этнический театр ”Лемби”, который ставит сказку на людиковском языке.

26 сентября этого года на международном фестивале ”Калакунда ” нами был показан обряд людиковской свадьбы. Рыбный фестиваль проводился в г. Петрозаводске на берегу реки Лососинка. Специально для нас была привезена петровская лодка-кижанка. Фото сделаны на фестивале Александром Пауковым.

ZAKUN OL'OI (PÜHÄRVI)

Pyhäjärven lyydiläisyhdistys esitteli perinteisiä lyydiläisiä häämenoja syyskuussa 2015 Kalakunda-festivaalissa Petroskoissa. Näytös järjestettiin muinaislyydiläisellä Lohijoella, jonka ala-juoksulle vuonna 1703 Pietari Suuren käsystä perustettiin Petroskoin kaupunki. Kuvat: Aleksandr Paukov

KARJALAN KIELEN SEURA ON TOIMINUT JO 20 VUOTTA

KKS vietti 20-vuotisjuhlaa lauantaina 7. marraskuuta 2015 SKS:n juhlasalissa Helsingissä. Seura perustettiin Joensuussa 18. päivänä helmikuuta 1995. Perustava kokous pidettiin Joensuun Karjalantalolla. Yhdistyksen perusti yhdeksän karjalaista aktivistia. Karjalan kielen asia oli ollut esillä karjalaisjärjestöjen keskusteluissa ainakin 80 vuotta, mutta lukuun ottamatta E.V. Ahtian johtamia yhdistyksiä perinteiset järjestöt olivat olleet erittäin saamattomia oman kielen asian ajamisessa. Karjalaisen kulttuurinkin alueella ne olivat keskittyneet etupäässä menneiden muisteluun, juhlien järjestämiseen ja yleissuomalaiseen järjestötoimintaan. Siksi tarvittiin aivan uudentyyppinen yhdistys.

Euroopan olojen vapautumisen lisäksi eniten seuran perustamiseen vaikutti venäjänkarjalaisten esimerkki. He olivat alkaneet ajaa karjalan kielen asiaa jo 1980-luvun loppuvuosina. Tavoitteena oli nykyaikainen käyttökieli ja kielen sekä kulttuurin elvyttäminen. Suomen karjalankieliset valitsivat samanlaisen toimintalinjan. Ryhdyttiin elvyttämään ja kehittämään nimenomaan Suomen karjalaisten kieltä ja kulttuuria. Murteiden käytön lisäksi tavoitteeksi tuli myös kirjakielen käyttöönotto. KKS ei halunnut missään tapauksessa lähteä kieltä museoimaan ja hautaamaan.

Seuran ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Matti Jeskanen. Hän jäi melko pian pois puheenjohtajan tehtävistä ja uudeksi puheenjohtajaksi valittiin metropoliitta Leo, joka vuonna 2001 valittiin Karjalan ja koko Suomen arkkipiispaksi. Hänen johdolla KKS:sta on tullut 20 vuoden aikana paitsi aktiivinen kieliyhdistys niin ennen kaikkea Suomen karjalankielisen vähemmistön edunvalvoja. Tämän aseman ovat tunnustaneet Suomen viranomaiset ja

monet kansainväliset yhteisöt kuten Euroopan Neuvosto. Tarmokas puheenjohtaja on onnistunut kokoamaan tehokkaasti toimivan asiantuntijajoukon, henkilökunnan ja ennen kaikkea aikaansaavan neuvotteluryhmän, joiden työn tuloksia viranomaiset ja ulkopuoliset asiantuntijat arvostavat ja karjalan kielen vastustajat kadehtivat. ”Onko kielellä tosiaan vastustajia?”, kysyi eräs amerikkalainen tutkijatutuni. Me seuran johtoryhmän jäsenet tiedämme, että vastustajia riittää runsaasti vielä 2010-luvullakin. Karjalan kielen ja karjalankielisen vähemmistön syrjintä on jatkunut vuosisatoja. Myös äärikansallismielisten suomalaisten toiminta on edelleen aktiivista. Heille lähimmällä sukulaiskielellä on vain välinearvoa oman politiikan ajamisen yhteydessä. Monet jopa sanovat suoraan, että olisi parempi, että kieli ja kulttuuri häviäisivät kokonaan pois.

Mitkä ovat sitten KKS:n keskeiset saavutukset? Kielen ja vähemmistön voimaantuminen on tutkijoiden mukaan paljolti seuran edunvalvontatyön tulosta. Keskeisin lobbauksen tulos oli karjalan kielen statuksen vahvistaminen tasavallan presidentin asetuksella 27.11.2009. Ensimmäisen kerran tunnustettiin kielen ja myös vähemmistön olemassaolo. Vuosisatoja kestänyt lainsuojattomuus oli ohi. Vuonna 2009 saatiin aikaan paljon muutakin. Karjalan kielen professori aloitti työnsä Itä-Suomen yliopistossa. Nurmeksessa käynnistyi kielipezä. Euroopan Neuvoston yleiskokous hyväksyi uhanalaisten kielten asemaa koskevan raportin toimenpide-esityksineen. Sekin oli alun perin seuran aloite. Vuoden lopulla ilmestyi vielä karjalankielinen Kalevala. Vuonna 2011 käynnistettiin Karjalaisten kotiseutualuehanke ja vuotta myöhemmin aloitettiin neuvottelut valtiovallan kanssa Karjalan kielen ja kulttuurin elvy-

Karjalan Kielen Seuran puheenjohtaja Arkkipiispa Leo Karjalan kielen paja -tapahtumassa Hyvinkäällä tämän vuoden kesäkuussa

tysohjelmasta. Maaliskuussa 2015 saatiin alkuun YLE:n karjalankieliset radiouutiset lähes 20 vuotta kestäneiden neuvottelujen jälkeen. Seuran julkaisu-toiminta käynnistettiin vuonna 2005 ja tällä hetkel-
lä julkaistuja kirjoja on 53 ja äänikirjoja 12. Seura julkaisee myös verkkolehteä Karjal Žurnualua, josta julkaistaan myös paperiversiota. Tämä lehti on muu-
ten yhä ainut kansallisella vähemmistökielellä jul-
kaistava verkkolehti Suomessa.

KKS keskittyy Suomen karjalankielisten asi-
oiden hoitoon ja on yhteistyössä rajantakaisten kar-
jalaisten kanssa lähinnä ruhonjuuritason toiminnassa
kuten kirjoittajien, kääntäjien ja taiteilijoiden kans-
sa. Myös karjalaisjärjestöihin ja Oma Mua-lehteen
pidetään yhteyttä. Nykyisessä poliittisessa tilantees-
ta rajantakaisten viranomaisten kanssa ollaan melko
vähän yhteistyössä. Seura kuuluu eurooppalaiseen

kielipoliittiseen järjestöön ELENiin ja on myös Yh-
teistyössä NPLD:n kanssa. Euroopan Neuvoston
asiantuntijoiden kanssa ollaan koko ajan yhteistoi-
minnassa.

Seuran keskeisin hanke on tällä hetkellä
Karjalan kielen ja kulttuuri elvytysohjelman käyn-
nistäminen valtion budjettiin tulevan nelivuotisen
määrärahan turvin. Neuvottelut hankkeen eteenpäin-
viemisestä ovat parhaillaan käynnissä. Tämän ohjel-
man toteuttamiseen ovat myös muut elvytystoimin-
nasta kiinnostuneet suomalaiset karjalaisjärjestöt
tervetulleita mukaan.

PERTTI LAMPI
KARJALAN KIELEN SEURAN SIHTEERI

ОСНОВЫ ОРФОГРАФИИ ОБЩЕЛЮДИКОВСКОГО ЯЗЫКА

ОБЩИЕ ЗАМЕЧАНИЯ

1. Орфография, или правописание — это единообразие передачи слов и грамматических форм речи на письме. Орфография представляет собой также свод правил, обеспечивающий это единообразие. Единообразие написания сглаживает индивидуальные и диалектные особенности произношения, что способствует взаимопониманию.
2. Людиковская орфография основана на латинской графике. Начало ее развития связано с зарождением людиковской литературы в 1988 г.
3. Основными факторами, оказавшими влияние на развитие людиковской орфографии, являются: а) финно-угорская транскрипция, используемая в научных трудах и в диалектных образцах людиковской речи; б) письменные традиции близкородственных литературных языков; в) принцип «как произносится, так и пишется»; г) грамматические и лексические особенности людиковского языка.
4. Из числа фонетических особенностей людиковского языка для орфографии имеют особое значения следующие: а) отсутствие гармонии гласных (напр. *lüüdilaine* “людик”); б) выпадение конечного гласного при определенных условиях (напр. *kieI* “язык”); в) переход *j* в начале слова и после

согласного в мягкое *d'* (напр. *d'ogi* “река”, *kird'* “книга”); г) чередование геминат или долгих согласных *čč*, *сс*, *ss* и *šš* с одиночными согласными *č*, *с*, *s* и *š* (напр. *eččiu* “ищет”, *eč'in* “ищу”; *kaccuu* “смотрит”, *kacun* “смотрю”; *(ei ole) assad* “(нет) буквы”, *(suured) asad* “(заглавные) буквы”; *bošš* “баран”, *boš'id* “бараны”).

5. Лексика содержит заметное количество русских заимствований, адаптация которых к людиковской фонетике нередко вызывает затруднения (напр. *ruamät* “память”).

О ПОЛЬЗОВАНИИ АЛФАВИТОМ

1. Людиковский алфавит, закрепленный в букваре ABC-kird' (см. на с. 108), состоит из 28 букв и знака смягчения (люд. *pehmed pil'keh*): **Aa Bb Cc Čč Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Rr Ss Šš Zz Žž Tt Uu Vv Üü Ää Öö '.**
2. Восемь букв алфавита (**Aa Ee Ii Oo Uu Üü Ää Öö**) обозначают соответствующие гласные, которые встречаются в людиковской речи. По месту образования звука гласные делятся на гласные заднего (*a, o, u*) и переднего ряда (*ä, ö, ü, i, e*). Гласные заднего ряда, а также *i* и *e* могут выступать во всех слогах, а остальные гласные (*ä, ö, ü*) обычно используются в начальных слогах, напр. *käväita* “сходить”. Кроме того, в некоторых заимствованных словах и диалектных формах встречается гласный среднего ряда, схожий с русской *ы*. На письме его обозначают той же буквой *i*, что и гласный переднего ряда, напр. *štobi* “чтобы”.
3. По принципу использования гласных

переднего ряда *ä, ö, ü* слова, входящие в состав исконной людиковской лексики, делятся на два типа. В словах, относящихся к первому типу, эти гласные никогда не выступают.

4. Слова первого типа могут содержать только гласные заднего ряда *a, o, u*, гласные переднего ряда *i* и *e*, а также образованные такими гласными дифтонги, напр. *n'aba* "пуп; полюс", *kird'aine* "письмо", *d'ogi* "река", *n'okk* "клюв", *d'uoda* "пить", *pidau* "нужно", *lienou* "хватит".
5. Во втором типе используются все гласные, но при этом гласные *ä, ö, ü*, как правило, могут выступать в первом и во втором слоге. Во втором слоге они используются при условии, если в первом слоге фиксируется передний гласный или дифтонг, образованный передними гласными, напр. *mändä* "идти", *tühdäs* "в пустом", *siätä* "делать", *därvüd* "озерко", *nägüu* "видится", *küzüünd* "вопрос", *püühüd* "маленький рябчик", *süödä* "кушать", *täüdüu* "исполняется", *löütä* "находить", *lämöi* "огонь", *eläda* "жить", *igäv* "скучный", *heinäs* "в траве, в сене". Основным правилом правописания слов с передними гласными *ä, ö* и *ü* является: если в первом слоге пишется буква с двумя точками - *ä, ö* или *ü*, то и во втором слоге пишется такая же буква.
6. Далее второго слога гласные *ä, ö* и *ü* встречаются крайне редко в некоторых составных словах, в конце основы некоторых имен, и после *h* в иллативе некоторых именных частей речи, напр. *tänäpä* "сегодня", *mättähäd* "холмы", *külühü* "в баню", *käbälähä* "в лапу".
7. Людиковские звуки *ä, ö, e, ü* нужно отличать от русских гласных *я, ё, е, ю*,

которые имеют начальную огласовку на *j* и произносятся как *ja, jo, je, ju*, ср. люд. *siä* "погода" и *sija* "место; ложе". Поэтому при написании слов типа *äijän* "много", *Kujärv* "название села Михайловское" и *ajada* "ехать", *kujo* "улица", *rajo* "песня" нужно выбрать правильные буквы, а если возникают трудности, то пользоваться словарем.

8. Двадцать букв алфавита обозначают согласные звуки, из которых семь имеют мягкие варианты. Мягкость этих согласных обозначается на письме с помощью знака смягчения: **d', l', n', r', s', z', t'**. Знак смягчения всегда ставится перед буквой, обозначающей гласный заднего ряда (**a, o, u**), напр. *n'aba* "пуп; полюс", *n'okk* "клюв", *d'uured* "корни", *kird'aine* "письмо". Он также используется на конце слов и перед согласными, напр. *suur* "большой", *sel'g* "спина". Мягкость геминат и долгих согласных обозначается только одним знаком смягчения, напр. *pall'az* "голый", *vell'* "брат".
9. Если за мягким согласным следует буква, обозначающая гласный переднего ряда **ä, ö, ü, e** или **i**, то знак смягчения не ставится, напр. *därv* "озеро", *died* "дед", *velled* "братья", *lüüdilaine* "людик".
10. В сочетании с другими буквами, обозначающие согласные звуки, знак смягчения не употребляется, напр. *räiv* "день", *tuom* "черемуха". Характерная для людиковской речи аффриката *dž* передается с помощью сочетания букв **d** и **ž** без употребления знака смягчения, *mandžoi* "земляника".
11. Во избежание путаницы с другими словоформами и для целостности и ясности парадигмы склонения

существительные, прилагательные и причастия с основой на *-ja- ~ -jä-* пишутся в номинативе единственного числа с **j** на конце слова, напр. *kondij* : *kondijal* ”медведь, у медведя”; *elāj* : *elājäl* ”житель, у жителя; живущий, у живущего”, *opastaj* : *opastajäl* ”учитель, у учителя; преподающий, у преподающего”; *pagizij* : *pagizijäl* ”говорящий, у говорящего; оратор, у оратора”; *olij* : *olijäl* ”находящийся, у находившегося”; *müöj* : *müöjäl* ”продавец, у продавца”.

ПРАВОПИСАНИЕ ЗАИМСТВОВАННЫХ СЛОВ

1. При написании заимствований русского происхождения, среди которых определенную часть составляют имена собственные, основную трудность составляет передача на письме русских гласных *я, ё (е), ю* в сочетании с согласными, стоящими перед ними. Для этой группы слов разработаны следующие правила.
2. После мягкого **d'** пишется **a, o** или **u**, напр. **d'***abluk* ”яблоко”, **d'***orš* ”ёрш”, **D'***ohor* ”Егор”, **d'***upk* ”юбка”. Такое же обозначение применяется после **j**, напр. *prijatno* ”приятно”.
3. После других согласных в первом слове знак смягчения не употребляется. Вместо этого пишется соответствующая буква **ä, ö** или **ü**, напр. *kläps* ”капкан”, *pätoi* ”пятый”, *tötk* ”тётка”, *Söla* ”село, название деревни Кирга”, *Lüdmila* ”Людмила”. Буквы **ä, ö** и **ü** пишутся далее первого слога также в тех случаях, в которых употребление знака смягчения не

является возможным, т. е. после букв, обозначающих несмягчающиеся согласные: **b, c, f, g, h, k, m, p, š, ž, v**. Напр. *obäzatel'*no ”обязательно”, *puamät'* ”память”, *Semönov* ”Семёнов”. В некоторых словах на месте русского *ě* развился гласный *e*, обозначение которого не вызывает трудностей, напр. **Petr** ”Пётр”.

4. Во втором слове и далее знак смягчения используется в сочетании с теми согласными, смягчение которых обозначается на письме (т. е. **d', l', n', r', s', z', t'**), после чего пишется буква **a, o** или **u**, напр. *derein'as* ”в деревне”, *podr'ad* ”подряд”, *pol'ank* ”полянka, поле”, *Lüs'a* ”Люся”, *zel'onaine* ”зелёный”, *Fed'uu* ”Федя”. В порядке исключения таким же образом обозначаются те случаи, в которых в первом слове в результате адаптации к людиковской фонетике на месте русского краткого гласного развился долгий гласный заднего ряда, напр. **l'***uubida* ”любить”.
5. Заимствованные слова и имена собственные с основой на *-ja-* пишутся в номинативе единственного числа с **j** на конце слова, напр. *organizacij* : *organizacijäl* ”организация, у организации”; *Ondrij* : *Ondrijäl* ”Андрей, у Андрея”, *Italij* : *Italijäl* ”Италия, у Италии”.

ПРАВОПИСАНИЕ СЛОЖНЫХ СЛОВ

1. Сложные слова, состоящие из двух и более составных частей, пишутся обычно слитно, напр. **ezmažarg** ”понедельник”, **ruadpäiv** ”рабочий день”, **sanumleht** ”газета”, **aburuad-buċja** ”вспомогательный инструмент”. Тем не менее, из этого правила есть

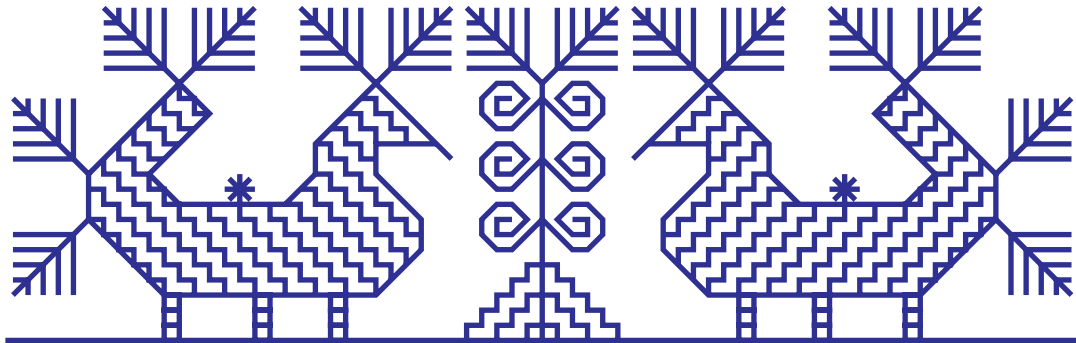
некоторые исключения.

2. Сложные слова, в которых начальная часть заканчивается на тот же гласный, с которого начинается следующая часть слова, пишутся через дефис, напр. *kana-ard* "куриный насест", *kala-ait* "рыбный амбар".
3. Сложные слова, в которых начальная часть заканчивается на две одинаковые буквы, обозначающий тот же согласный, с которого начинается следующая составная часть, также пишутся через дефис, напр. *mecc-cuar* "лесной царь", *bokk-koorman* "боковой корман".

ПРАВОПИСАНИЕ СЛУЖЕБНЫХ СЛОВ

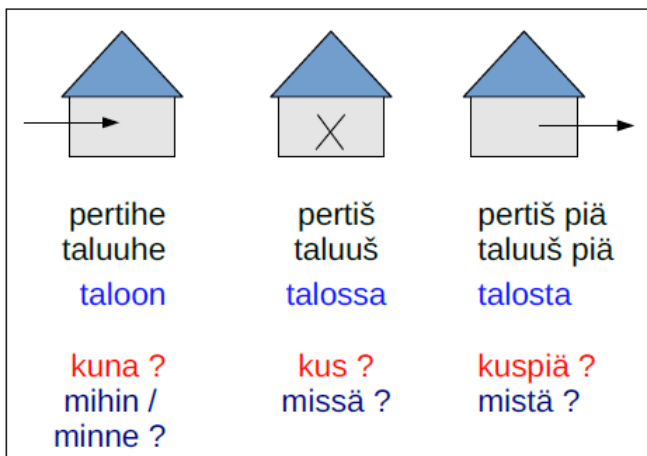
1. Служебные слова **müöti** "по, вдоль", **sai** "до", **no** "у, около; к; от", **ke** "с, со", **piä** "из, с; в, на", **niškoi** "для; о, про", **nähte** "о, про" и **tähte** "из-за; ради, для" в людиковской грамматике считаются послелогоми и с именами пишутся отдельно, напр. *gandad müöti* "по берегу", *ehtaha sai* "до вечера", *kodin no* "у дома; к дому; от дома", *sinun ke* "с тобой", *kodiš piä* "из дома", *d'uamal piä* "с главной дороги", *pohd'aižehe piä* "на север", *Venäle piä* "в Россию", *kalaha niškoi* "для рыбы; о рыбе", *sinuhu nähte* "о тебе" и *hänen tähte* "ради него; из-за него".
 2. В составе наречий послелогои *müöti*, *sai*, *piä* и *tähte* пишутся слитно, напр. *sidamüöti* "поэтому"; *mihesai* "докуда"; *alahakspiä* "вниз", *edelpiä* "спереди", *kuspiä* "откуда", *kodišpiä* "из дому", *sigariä* "оттуда", *sinnariä* "туда"; *sentähte* "потому".
 3. Отрицательная частица **ni** пишется с местоимениями и наречиями
- раздельно, напр. **ni ken** "никто", **ni mi** "ничто", **ni kus** "нигде", **ni konz** "никогда". Это написание основывается на том, что главное слово произносится отдельно от частицы и начинается с ударного слога. Также и с другими словами эта частица пишется раздельно, напр. *Ei ole ni kalad da ni mida!* "Нет ни рыбы да ничего!"
4. Неопределенные местоимения и наречия пишутся с частицей **-gi** слитно, а с частицами **-ni**, **-taht** и **-lienou** через дефис, напр. *kengi* "кто-то", *ken-ni* "кто-нибудь", *ken-taht* "кто угодно", *ken-lienou* "кто-то"; *konzgi* "когда-то", *konz-ni* "когда-нибудь", *konz-taht* "когда угодно", *konz-lienou* "когда-то".
 5. Частица **-žo** с местоимениями и наречиями пишется слитно, напр. *sežo* "тот же", *tugažo* "также".
 6. Частица **-se** пишется с главным словом через дефис, напр. *tuat-se* "отец-то, отец же, ведь отец".
 7. Вопросительная частица **-k** пишется с главным словом слитно. Обычно она присоединяется к конечному гласному словоформы, напр. *voidahek hüö?* "могут ли они?", ср. *hüö voidahe* "они могут". Если словоформа оканчивается не на гласный, а на согласный, то перед **-k** используется соединительный гласный **i**, напр. *voibik häin?* "может ли он?", ср. *häin voib* "он может".

Мийкул Пахомов

HAVAITOKUVIEN KÄYTTÄMINEN KIELEN OPETUKSESSA

Lyydin kielessä on sekä sisä- että ulkopaikallissijoja kuten suomessakin. Erona on se, että olosijan (inessiivi ja adessiivi) ja erosijan (elatiivi ja ablatiivi) ero lyydissä on hävinnyt ja sitä korvaa osassa tapauksia mukaan liittyvä postpositioaines piä (piäi, päi). Vastaava tilanne on myös postpositioiden yhteydessä. Kokonaisuutena molemmissa kielissä on siis kolme eri tapausta: tulosija: mihin/minne? (illatiivi ja allatiivi), olosija: missä? (inessiivi ja adessiivi) ja erosija: mistä? (elatiivi ja ablatiivi). Tulosijaa ja erosijaa voi yhteisesti kutsua vielä suuntasijoiksi.

Kuva 1: Sisäpaikallissijat

Havaintokuvia voi käyttää opetuksen apuna tuomaan visuaalisen lisän esitykseen. Tällainen auttaa niitä oppijoista, joiden vahvana oppimiskanavana on näkeminen, sillä näin saadaan yksi lisätekiä muistin tueksi. Kuvallinen esitys sopii lapsille paremmin kuin pelkkä teksti ja taulukot, varsinkin jos jälkimmäisissä ei ole käytetty eri värejä osoittamaan taivutusmuotojen joukossa niitä muotoja, joilla on jokin yhteinen piirre esim. astevaihtelussa heikko aste (vihreällä) tai vahva aste (keltaisella).

mecc	metsä
mecan	metsän
meccad	metsää
mecas	metsässä
mecas piä	metsästä
meccaha	metsään

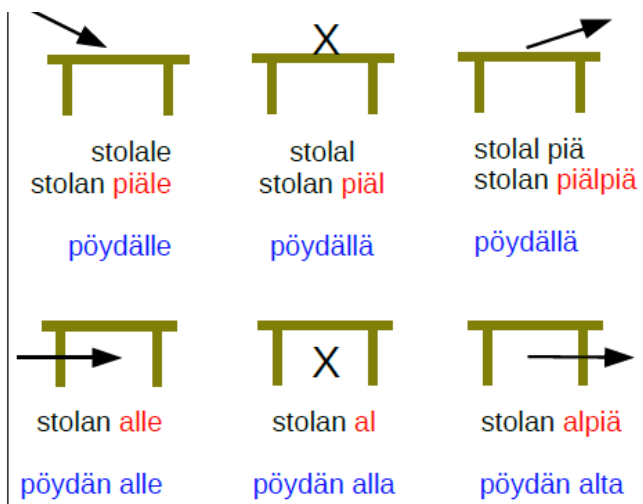
Taulukko 1: Lyydin astevaihtelu

Itse havaintokuvaidea on saatu ensisijaisesti venäjänkielisestä kuvakieliopista ja toissijaisesti yhdestä englannin kieliopista. Vastaavaa on myös parissa

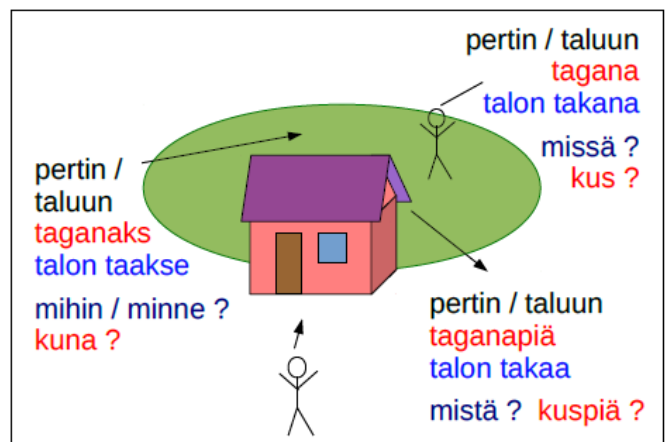
muussa oppikirjassa (katso lähteet lopussa). Jos haluaa lisää havainnollisuutta, niin tällaisia paikanilmauksia voi opettaa myös käyttäen pöytäteatteria ja sopivia esineitä. Silloin saisi mukaan myös liikkeen, jolloin visuaalisen puolen lisäksi olisi myös motorinen ulottuvuus – varsinkin, jos antaa oppilaiden liikutella havaintoesineitä itse. Jos samalla sanoo ääneen – tässä tapauksessa lyydiksi, mitä tekee, niin saa jotain myös auditiivisille oppijoille eli niille, joilla vahvana oppimiskanavana on kuuloaisti. Ääni-

näytteet saisi mukaan, jos oppimateriaali on sähköisessä muodossa joko nettisivuina tai vähän hankalammin dokumenttiin upotettuina liitteinä.

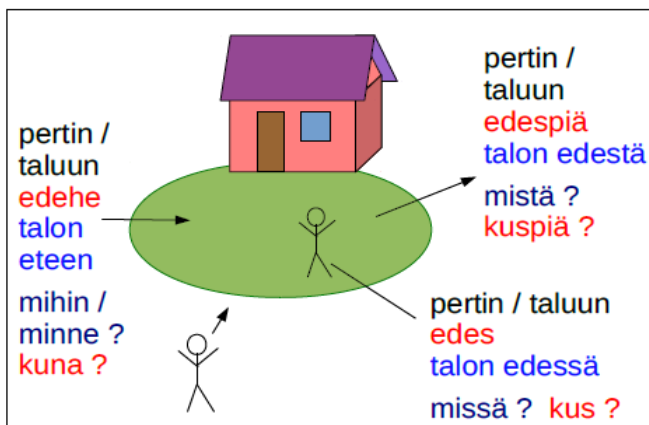
Voisi myös tehdä kuvasanakirjaa, johon keräisi eri aiheista kuvia, joko valokuvina tai piirroksina. Jos keräisi ääninäytteitäkin pystyisi niistä aineksista koostamaan nettiin havainnollisen esityksen kielestä. Tällainen tarjoaisi usealle osallistumismahdollisuuden ja siten monet tuntisivat omistajuutta asiassa oman panoksensa kautta.

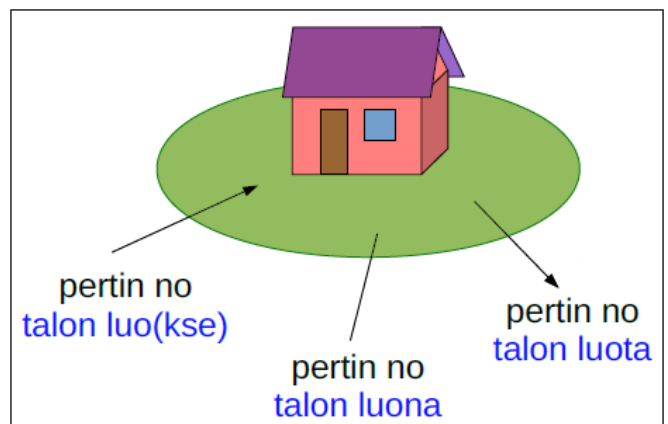
Kuva 2: Ulkopaikallissijat ja kaksi postpositiosarjaa (päällä ja alla)

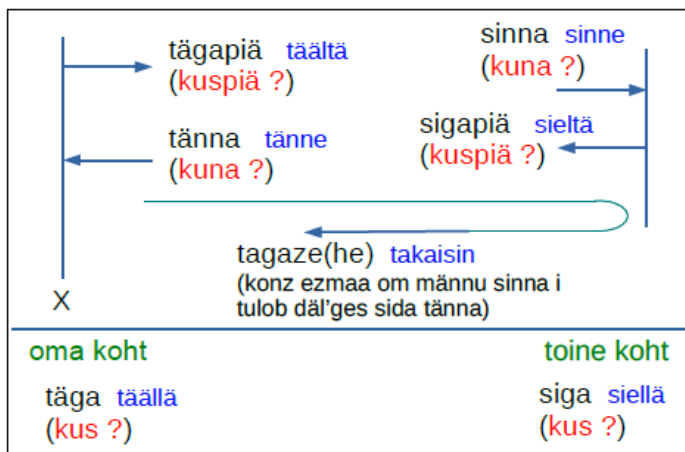
Kuva 4: Kohteen takana oleminen liittyvät postpositiot

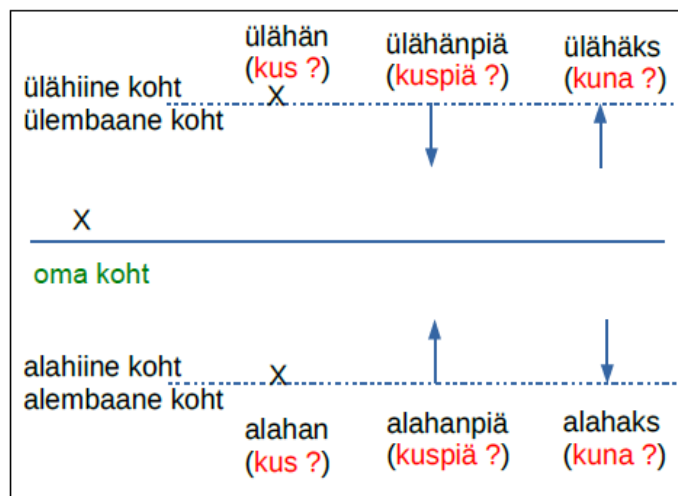
Kuva 3: Kohteen edessä oleminen liittyvät postpositiot

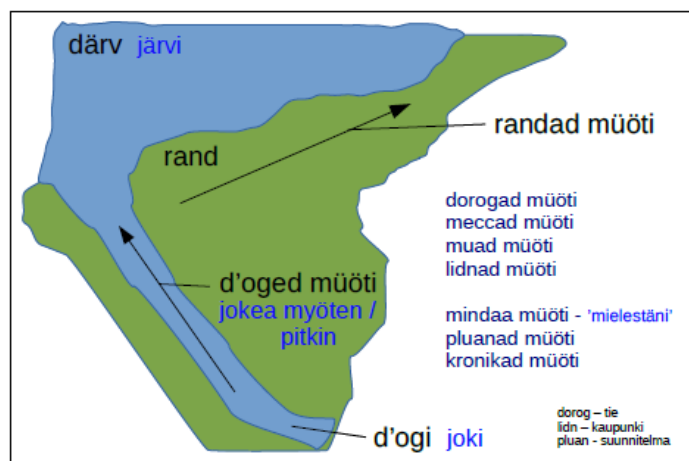
Kuva 5: Kohteen luona oleminen liittyvät postpositiot (lyydissä on yksi ja sama muoto)

Kuva 6: Täällä / siellä -tyypin paikanadverbeja

Kuva 7: Ylhäällä / alhaalla -tyypin paikan adverbeja

Kuva 8: Müöti-postposition tapauksia

Tällaisia kuvia ja esityksiä voi tehdä myös ajanilmauksista, mutta tässä ei ollut esimerkkejä sellaisista.

OLLI HEINÄNEN

LÄHTEITÄ:

Lüüdilaine-lehtiä vuosilta 2006-2009, 2013
 Pahomovan Miikul, Potašovan Lid'a. ABC-kird' Kujärven lüüdin kielel. Lüüdilaane Siebr, Helsingi 2003.
 D'umalan Poig. D'umalahizen lugendan kird' Kard'alan lüüdin kielel. Kiändänu da kogonnu Miikul Pahomov. Lüüdilaine Siebr. Helsingi 1999.
 Ehtsluužb. Arkipäivän ehtoopalvelus ja rukouksia lyydin ja karjalaaunuksen kielellä: Käännösehdotus. Lüüdin da kard'alanuksen kielele kiädänu Miikul Pahomov. Lüüdilaine Siebr. Helsingi 2005.
 A Communicative Grammar of English, Leech, G. & Svartvik – Harlow: Longman, ISBN-13: 9780582506336, ISBN-10: 0582506336
 Русская грамматика в картинках для начинающих, Кто? Где? Когда?, Малышев Г. Г. – Russkaja grammatika v kartinkah dlja natshinajuštših, Kto? Gde? Kogda?, Malyšiev G. G., ISBN: 5-86547-065-5, 5-86547-505-3, 978-5-86547-505-7
 Учимся говорить по-коми (Utšimsja govorit' po-komi), самоучитель коми языка (samoutšitel' komi jazyka), Манова Н. Д. (Manova N. D.), Syktyvkar 1994, ISBN 5-7555-0449-0
 Alfasta Alkuun, Johdatus Uuden testamentin kreikkaan, Jarmo Kiilunen, Raimo Hakola, ISBN 978-951-792-466-5

